

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIŲ ĮSTAIGA

PAKARTOTINIO VIZITO Į AKNYSTOS SOCIALINĖS GLOBOS NAMUS ATASKAITA

2024 m. lapkričio 15 d. Nr. NKP-2022/1-3/
Vilnius

Turinys

PAKARTOTINIO VIZITO Į AKNYSTOS SOCIALINĖS GLOBOS NAMUS ATASKAITA	2
1. Iš dalies įgyvendintos rekomendacijos	3
2. Neįgyvendintos rekomendacijos.....	16
3. Papildomi pastebėjimai	21
4. Seimo kontrolierės baigiamosios pastabos ir rekomendacijos Globos namų direktoriui.....	22

PAKARTOTINIO VIZITO Į AKNYSTOS SOCIALINĖS GLOBOS NAMUS ATASKAITA

Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriai, vadovaudamiesi Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo (toliau – Įstatymas) 3 straipsnio 3 punktu ir 19¹ straipsniu, vykdo nacionalinę kankinimų prevenciją laisvės apribojimo vietose pagal Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą fakultatyvų protokolą. Pagal Įstatymo 19¹ straipsnio 4 dalies 9 punktą, atlikdami šią funkciją, Seimo kontrolieriai turi teisę pavesti Seimo kontrolierių įstaigos valstybės tarnautojams ir kitiems darbuotojams nuolat tikrinti, kaip laisvės apribojimo vietose elgiamasi su asmenimis, kurių laisvė apribota, patekti į visas laisvės apribojimo vietas ir visas jose esančias patalpas, susipažinti su jų įrengimu ir infrastruktūra; apklausti be liudininkų asmenis, kurių laisvė apribota, taip pat bet kokius kitus asmenis, kurie galėtų suteikti reikiamos informacijos.

Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriaus Augustino Normanto 2020 m. rugsėjo 22 d. ataskaitoje Nr. NKP-2020/1-3 „Dėl žmogaus teisių padėties Aknystos socialinės globos namuose“ (toliau – Ataskaita) pateiktos išvados dėl Aknystos socialinės globos namuose (toliau – Globos namai, įstaiga) apgyvendintų asmenų žmogaus teisių padėties ir, Ataskaitos 12 punkte, – 60 rekomendacijų nustatytiems trūkumams taisyti.

Globos namai 2020 m. spalio 26 d. raštu Nr. (1.6-5)-810 „Dėl LR Seimo kontrolieriaus rekomendacijų“ Seimo kontrolieriui pateikė Ataskaitoje pateiktų rekomendacijų įgyvendinimo planą (toliau – Rekomendacijų įgyvendinimo planas). Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigos 2020 m. lapkričio 6 d. raštu Nr. NKP-2020/1-3/3D-2912 „Dėl Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriaus rekomendacijų įgyvendinimo“ Globos namams buvo pateikti pasiūlymai dėl Rekomendacijų įgyvendinimo plano tobulinimo.

Seimo kontrolierė Erika Leonaitė, siekdama išsiaiškinti, kaip praktiškai įgyvendintos Ataskaitoje pateiktos rekomendacijos, 2024 m. rugpjūčio 7 d. įsakymu Nr. 11P(e)-13 pavedė Seimo kontrolierių įstaigos Žmogaus teisių biuro vyresniajai patarėjai Faustai Viktorijai Osičnaitei, patarėjoms Godai Jurevičiūtei ir Ingai Rupšienei ir vyriausiajai specialistei Gretai Bylaitei 2024 m. rugpjūčio 12–14 d. atlikti pakartotinį patikrinimą Globos namuose. Pakartotinis patikrinimas buvo atliktas Globos namų pagrindiniame filiale (Miško g. 2, Aknystų k., Debeikių sen., Anykščių r.), šios įstaigos Leliūnų filiale (Ilgoji g. 6, Leliūnų k., Debeikių sen., Anykščių r.), Debeikių filiale (Gedimino g. 5, Debeikiai, Debeikių sen., Anykščių r.), Kalvelių filiale (Kalvelių k. 4, Debeikių sen., Anykščių r.), Rubikių filiale (Mokyklos g. 5, Rubikiai, Anykščių sen., Anykščių r.) ir Šlavėnų grupinio gyvenimo namuose (Puntuko g. 18-2, Šlavėnų k., Anykščių sen., Anykščių r.).

Pakartotinio patikrinimo metu vertinti klausimai, susiję su aplinkos ir informacijos pritaikymu asmenims su negalia bei pagalbos kvietimo sistemos (toliau – PKS) įrengimu, gyventojų privatumo užtikrinimu, gyventojų judėjimo laisvės užtikrinimu, gyventojų savarankiškumo skatinimu, gyventojų užimtumo organizavimu, fizinio suvaržymo priemonių taikymu ir psichikos sveikatos priežiūros paslaugų teikimu.

Pakartotinio patikrinimo metu Globos namuose iš viso buvo 273 gyventojai (-os); iš jų 269 buvo teikiamos ilgalaikės globos paslaugos ir 3 – trumpalaikės globos paslaugos. Aknystos filiale pakartotinio patikrinimo metu buvo 171 gyventojas, Debeikių filiale – 25, Kalvelių filiale – 21, Leliūnų filiale – 22, Rubikių filiale – 24 gyventojai, o Šlavėnų grupinio gyvenimo namuose buvo 10 gyventojų.

Pakartotinio patikrinimo metu nustatyta, kad iš 60 Globos namams pateiktų rekomendacijų buvo įgyvendinta 18 rekomendacijų, iš dalies įgyvendintos 32 rekomendacijos, neįgyvendinta 10 rekomendacijų. Seimo kontrolierė šioje ataskaitoje atkreipia dėmesį į rekomendacijas, kurios

pakartotinio patikrinimo metu įvertintos kaip įgyvendintos iš dalies arba neįgyvendintos, ir dėl jų pateikia informaciją.

1. Iš dalies įgyvendintos rekomendacijos

1.1. *Užtikrinti, kad įėjimai į skirtingus filialus bei Globos namų pagrindinio filialo korpusus būtų pritaikyti asmenų su negalia poreikiams (Ataskaitos 12.1 p.).*

Pakartotinio patikrinimo metu pagrindinio įėjimo į Globos namų pagrindinio filialo I korpusą laiptai buvo tvarkingi su įrengtu pandusu, I korpuso viduje buvo įrengtas metalinis pandusas su turėklais iš abiejų pusių. Įėjimo į I korpuso pirmo aukšto lauko verandą iš kiemo pusės pandusas buvo aptrupėjęs ir netvarkingas, taip pat įėjimą iš kitos I korpuso pastato pusės sudarė tik aptrupėjusių laiptų eilė, pandusas nebuvo įrengtas. Įėjimas į Globos namų pagrindinio filialo II korpusą iš vidinio kiemo pusės buvo įrengtas su dviem pandusais. Patikrinimo metu minėtas įėjimas į II korpusą buvo užrakintas, anot II korpuso darbuotojų, dėl gyventojų saugumo. Gyventojai į II korpusą galėjo patekti per pagrindinius įėjimus į I korpusą ar kitus korpusus, kurie buvo atrakinti. Globos namų pagrindinio filialo III korpusas buvo jungiamojo pobūdžio (jungiantis IV korpusą ir valgyklą), todėl atskiro įėjimo į jį iš lauko pusės nebuvo. Gyventojai į šį korpusą galėjo patekti per įėjimus į IV ar I korpusus iš lauko pusės. Koridoriuje, jungiančiame III korpusą ir valgyklą, šalia laiptų buvo įrengtas siauras pandusas be turėklų, taip pat įėjimas į III korpusą iš jungiamosios dalies su valgykla pusės buvo itin siauras ir buvo apsunkintas dėl slenksčio. Koridoriuje, jungiančiame III ir IV korpusus, įrengti lygūs nuvažiavimai su danga ir su turėklais, pritvirtintais iš abiejų sienų pusių. Įėjimas iš kiemo pusės į Globos namų pagrindinio filialo IV korpusą buvo tvarkingas, su įrengtu pandusu ir turėklais, tačiau jis buvo užrakintas ir, anot šiame korpuse dirbančių darbuotojų, nenaudojamas (iš korpuso vidaus šį išėjimą apsunkino laiptai, pandusas nebuvo įrengtas).

Įėjimas į Globos namų Užimtumo centrą (toliau – Užimtumo centras) buvo pritaikytas asmenims su judėjimo negalia. Įėjimas į Globos namų pagrindinio filialo sporto salę buvo įrengtas su pandusu bei turėklais iš abiejų pusių, tačiau sporto salės durys gana siauros, o sporto salės viduje buvę pandusai buvo statūs ir be turėklų.

Debeikių ir Leliūnų filialuose, taip pat Šlavėnų grupinio gyvenimo namuose pagrindiniai įėjimai į šiuos pastatus buvo pritaikyti asmenims su judėjimo negalia. Rubikių filiale įėjimas buvo įrengtas su laiptais ir su plačiu pandusu, tačiau šalia panduso nebuvo turėklų. Pagrindinio įėjimo į Kalvelių filialo pastatą durų apačia buvo žemės lygyje, todėl papildomi laiptai ar pandusas nereikalingi. Kalvelių filialo įėjimai į gyvenamąjį pastatą ir lauko pavėsinę įrengti su pandusais.

1.2. *Užtikrinti, kad sunkią negalią turintys (gulintys) asmenys, kurių nėra galimybės pasodinti į vežimėlį, būtų reguliariai išvežami į lauką (Ataskaitos 12.5 p.).*

Pakartotinio patikrinimo metu intensyvios slaugos poreikių turintys (-ios) ir dėl sveikatos būklės galintys (-ios) būti tik gulimoje padėtyje gyventojai (-os) buvo apgyvendinti (-os) Globos namų pagrindinio filialo I ir II korpusuose.

Kalbintos Globos namų pagrindinio filialo I korpuso pirmo aukšto darbuotojos tvirtino, kad gulimoje padėtyje esantys asmenys į lauką reguliariai yra vežami šiltuoju metų laiku, o šaltuoju metų laiku dėl prastos sveikatos būklės gyventojai (-os) į lauką nėra išvežami (-os). Kalbintos I korpuso antro aukšto darbuotojos ir gyventojai (-os) tvirtino, kad gyventojai (-os) yra reguliariai išvežami (-os) į antrame aukšte esantį balkoną. Pastebėtina, kad šio korpuso gyventojų išvežimas į lauką niekur nėra fiksuojamas, todėl kyla abejonių dėl intensyvios slaugos poreikių turinčių gyventojų išvežimo į lauką reguliarumo.

Globos namų pagrindinio filialo II korpuso pirmo aukšto gyventojai (-os), turintys (-ios) intensyvios slaugos poreikių, reguliariai išvežami (-os) į lauką, šiame aukšte dirbanti socialinė darbuotoja savo iniciatyva veda Gyventojų aktyvinimo žurnalą, kuriame yra žymimi gyventojų reguliarūs išvežimai / išėjimai į lauką. Išanalizavus šį žurnalą ir kalbintų gyventojų teigimu, gyventojai lauke lankosi dažnai ir reguliariai. II korpuso antrame aukšte tik gulimoje padėtyje galintis būti gyventojas, darbuotojų teigimu, į lauką nėra vežamas, kadangi šiame korpuse esantis keltuvas nėra pritaikytas lovoms transportuoti (per mažas). Šio aukšto gyventojų buvimo lauke faktas taip pat nėra fiksuojamas.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad nejudantys (-ios) ir visą laiką lovose praleidžiantys (-ios) sunkią negalią turintys (-ios) gyventojai (-os) taip pat buvo apgyvendinti (-os) ir antrame I korpuso aukšte. Darbuotojai pripažino, kad dėl lovoms transportuoti nepritaikyto lifto ir darbuotojų fizinių galimybių šie (šios) gyventojai (-os) į lauką nėra vežami (-os). Kalbintos darbuotojos teigimu, viena tokių gyventojų lauke nebuvo visus metus.

Įvertinus patikrinimo metu pastebėtas aplinkybes, atsižvelgiant į tai, kad I korpuso liftas ir II korpuso keltuvas yra nepritaikyti lovoms kelti, taip pat atsižvelgiant į darbuotojų skaičių kiekviename minėtų korpusų aukšte (po 2 individualios priežiūros darbuotojas kiekviename aukšte, išskyrus I korpuso antrame aukšte (patikrinimo metu buvo 3)) ir šių korpusų gyventojų sveikatos būklę bei intensyvios slaugos poreikį, kyla abejonių dėl gyventojų saugumo užtikrinimo ir jų operatyvaus transportavimo gaisro įstaigoje atveju.

1.3. Užtikrinti, kad Debeikių, Kalvelių, Leliūnų filialuose esantys slenksčiai būtų panaikinti arba, nesant galimybės jų panaikinti, pritaikyti asmenų su judėjimo negalia poreikiams (Ataskaitos 12.6 p.).

Pakartotinio patikrinimo metu Debeikių filiale beveik visuose įėjimuose į gyvenamuosius kambarius ir higienos patalpas nebuvo patekimas į patalpas apsunkinančių slenksčių arba buvo įrengti nuolydžiai, tačiau įėjimas į bendrą valgymo erdvę buvo apsunkintas dėl slenksčio.

Kalvelių filiale įėjimus į gyvenamuosius kambarius, bendrą valgymo erdvę ir higienos patalpas apsunkino aukšti slenksčiai, nepritaikyti asmenims su judėjimo negalia.

Leliūnų filiale įėjimus į higienos patalpas ir bendrą valgymo erdvę apsunkino slenksčiai.

1.4. Imtis priemonių, kad asmenų su judėjimo ir / arba regos negalia poreikius atitinkantys turėklai būtų įtaisyti per visą koridoriaus ilgį (Ataskaitos 12.7 p.).

Pakartotinio patikrinimo metu Globos namų pagrindinio filialo IV korpuso koridoriuje turėklai buvo įrengti ne visur. Kalvelių, Leliūnų ir Rubikių filialuose turėklai taip pat buvo įrengti ne visuose koridoriuose ir (arba) tik vienoje koridoriaus sienos pusėje. Debeikių filiale turėklai buvo įrengti tinkamai.

1.5. Imtis priemonių, jog gyvenamuosiuose kambariuose įrengti elektros jungikliai būtų pritaikyti asmenų su negalia poreikiams (Ataskaitos 12.8 p.).

Ne visi Globos namų pagrindinio filialo I ir III korpusuose įrengti elektros jungikliai buvo asmenims su judėjimo negalia (naudojantiems pagalbines judėjimo priemones) pasiekiamame aukštyje. Taip pat ne visuose Globos namų pagrindinio filialo gyvenamuosiuose kambariuose elektros jungikliai buvo įrengti gyventojų gyvenamųjų kambarių viduje. Debeikių, Kalvelių ir Rubikių filialuose taip pat ne visi elektros jungikliai buvo įrengti gyventojams su judėjimo negalia pasiekiamame aukštyje, o Leliūnų filiale elektros jungikliai buvo pasiekiamame aukštyje, tačiau kai kurie iš jų įrengti ne gyventojų kambarių viduje.

1.6. *Užtikrinti, kad įstaigoje įrengta PKS veiktų be techninių nesklandumų, bei imtis priemonių, kad PKS būtų įrengta visuose Globos namų pagrindinio filialo korpusuose bei kituose įstaigos filialuose (Ataskaitos 12.12 p.).*

Globos namų pagrindinio filialo I korpuso pirmame aukšte patikrinimo metu PKS buvo sugedusi, tačiau Globos namų administracija nedelsdama ėmėsi veiksmų spręsti susidariusią situaciją. I korpuso antrame aukšte ir II korpuso pirmame aukšte PKS veikė. II korpuso antrame aukšte įrengta PKS patikrinimo metu buvo išjungta, nes, šio aukšto darbuotojų teigimu, šiame aukšte gyvena gyventojas, kuris nuolat šią sistemą ardo bei gadina. III ir IV korpusuose PKS nebuvo įrengta. Pastebėtina, kad visų Globos namų pagrindinio filialo korpusų higienos patalpose, įskaitant korpusus, kur yra teikiama intensyvi slauga, PKS nebuvo įrengta. Globos namų pagrindinio filialo valgyklos patalpose PKS taip pat nebuvo įrengta.

Debeikių filiale PKS buvo įrengta gyvenamuosiuose kambariuose, valgykloje, bendrojo naudojimo patalpose, tačiau PKS nebuvo įrengta higienos patalpose. Kalvelių filiale PKS buvo įrengta gyvenamuosiuose kambariuose ir higienos patalpose, bet bendrojo naudojimo patalpose PKS įrengta nebuvo. Leliūnų ir Rubikių filialuose PKS buvo įrengta gyvenamuosiuose kambariuose, bendrojo naudojimo patalpose ir higienos patalpose. Šlavėnų grupinio gyvenimo namuose PKS nebuvo įrengta.

Atkreiptinas dėmesys, kad Seimo kontrolierė 2024 m. rugsėjo 19 d. ataskaitoje Nr. NKP-2024/1-2 „Dėl žmogaus teisių padėties Prūdiškių socialinės globos namuose“ yra pažymėjusi, kad PKS įrengimas socialinės globos įstaigoje yra svarbus, nes, nepaisant galimos įstaigos darbuotojų pagalbos atliekant higienos priežiūros procedūras, nukritimo, paslydimo, pusiausvyros praradimo ar kitokio susižalojimo rizika išlieka aktuali tiek gyventojams (-oms), tiek jiems (joms) padedantiems (-ioms) darbuotojams (-oms), todėl įvykus padedančio (-ios) gyventojui (-ai) darbuotojo (-os) ar gyventojų (-os) susižalojimui ir nesant įrengtos PKS, nebūtų galimybės išsikviesti kitų personalo darbuotojų.

1.7. *Užtikrinti, kad visuose filialuose būtų įrengtos asmenims su negalia pritaikytos vietos, kuriose gyventojai galėtų naudotis internetu (Ataskaitos 12.13 p.).*

Pakartotinio patikrinimo metu Globos namų pagrindiniame filiale buvo tik vienas kompiuteris. Nustatyta, kad šis kompiuteris buvo III korpuso ir valgyklos jungiamojoje dalyje, virtuvėlės patalpose. Savarankiškesni (-ės) gyventojai (-os) šiuo kompiuteriu naudojosi, tačiau kiti (-os) kalbinti (-os) gyventojai (-os) teigė, kad juo naudotis nemoka, įstaigos darbuotojai (-os), anot jų, mokė naudotis kompiuteriu, tačiau jiems (joms) nepavyksta išmokti. Kai kurie (-ios) gyventojai (-os) turėjo savo asmeninius įrenginius (telefonus, planšetes), kuriuose yra prieinamas internetas, taip pat gyventojams (-oms) buvo sudaromos galimybės, paprašius socialinių darbuotojų, pasinaudoti nešiojamuoju kompiuteriu, tačiau savarankiškai šie kompiuteriai nėra prieinami (plačiau šios ataskaitos 1.28 p.). Patalpa, kurioje buvo bendrojo naudojimo kompiuteris, nebuvo pritaikyta asmenims su judėjimo negalia, kadangi įėjimą į šią patalpą apsunkino keli slenksčiai.

Debeikių ir Rubikių filialuose atskiros patalpos, skirtos naudotis internetu, nebuvo, gyventojai (-os) nešiojamuoju kompiuteriu ar planšete galėjo naudotis šių prietaisų paprašę (-iusios) socialinių darbuotojų. Kalvelių filiale asmenims su judėjimo negalia buvo pritaikyta vieta su veikiančiu kompiuteriu. Leliūnų filiale naudojimosi kompiuteriu su internetu vieta buvo įrengta rūsyje, į kurį galima patekti tik laiptais. Šlavėnų grupinio gyvenimo namuose atskiros patalpos, skirtos naudotis internetu, nebuvo, gyventojai (-os) galėjo naudotis bendra planšete.

1.8. *Imtis priemonių, kad informacija gyventojams būtų pateikiama lengvai suprantama kalba ir atspausdinta regos negalią turinčių gyventojų poreikius atitinkančiu šriftu (Ataskaitos 12.15 p.).*

Dalis Globos namų pagrindiniame filiale, Debeikių, Kalvelių, Leliūnų ir Rubikių filialuose bei Šlavėnų grupinio gyvenimo namuose informacinėse lentose buvusios informacijos, apimančios gyventojų teises ir pareigas, buvo pateikta sudėtingais, formalios sandaros sakiniiais ir uždengta kitų informacijos leidinių ar gyventojų rankdarbių (piešinių). Pastebėtina, kad ne visos informacinės lentos buvo gyventojams su judėjimo negalia pasiekiamame aukštyje. Prie daugumos informacinių lentų buvo pritvirtinta A4 lapo dydžio vaizdą didinanti plokštė, tačiau dauguma šių plokščių buvo subraižytos ar netvarkingos, be to, dėl asmenims su judėjimo negalia nepatogaus informacinių lentų pakabinimo aukščio naudotis vaizdą didinančia plokšte nepatogu ar neįmanoma.

Pastebėtina, kad gyventojams (-oms) aktualūs įstaigos vidaus teisės aktai, pavyzdžiui, Globos namų gyventojų vidaus tvarkos taisyklės, patvirtintos Globos namų direktoriaus 2021 m. kovo 18 d. įsakymu Nr. (1.2-1)-25 (toliau – Gyventojų vidaus tvarkos taisyklės), ir jų 2 priedas, kuriame gyventojams pateikiama Gyventojų vidaus tvarkos taisyklių santrauka, Globos namų paslaugų gyventojams organizavimo aprašas, patvirtintas Globos namų direktoriaus 2021 m. kovo 18 d. įsakymu Nr. (1.2-1)-26 (toliau – Paslaugų gyventojams organizavimo aprašas), nebuvo parengti lengvai suprantama kalba.

1.9. *Imtis priemonių, kad gyventojai kasdien būtų supažindinami su aktualia valgiaraščio redakcija, tiek skelbiant ją visiems gyventojams lengvai prieinamuose informaciniuose stenduose ar pan., tiek darbuotojams supažindinant gyventojus žodžiu (Ataskaitos 12.16 p.).*

Kalbinti (-os) visų Globos namų filialų gyventojai (-os), turintys (-ios) sunkią judėjimo negalią (didžiąją laiko dalį dėl sveikatos būklės praleidžia gulėdami (-os)) ir (ar) neturintys (-ios) skaitymo / rašymo įgūdžių, teigė, kad apie dienos valgiaraštį sužino iš įstaigos socialinių darbuotojų arba individualios priežiūros darbuotojų. Kiti (-os) gyventojai (-os) teigė, kad, esant poreikiui, su dienos valgiaraščiu gali susipažinti valgykloje ar įstaigos informacinėse lentose.

Pakartotinio patikrinimo metu pastebėta, kad informacinėse lentose skelbiami valgiaraščiai buvo atspausdinti smulkiu šriftu, be to, juose pateikta detali informacija apie patiekalų maistingumą, kurią skaitymo ir (ar) suvokimo sunkumų turintiems žmonėms galimai yra per sudėtinga suprasti.

1.10. *Užtikrinti, kad visuose įstaigos filialuose, būtų įrengta bent po vieną anoniminių raštiškų kreipimųsi pateikimo dėžutę (Ataskaitos 12.17 p.).*

Globos namų pagrindiniame filiale skundų ir pageidavimų dėžutė buvo įrengta jungiamojoje III korpuso ir valgyklos dalyje, asmenims su judėjimo negalia patogiam aukštyje, tačiau sunkiai pastebima.

Debeikių, Leliūnų filialuose ir Šlavėnų grupinio gyvenimo namuose skundų ir pageidavimų dėžutės buvo įrengtos asmenims su judėjimo negalia patogiam aukštyje. Kalvelių ir Rubikių filialuose skundų ir pageidavimų dėžutės taip pat buvo įrengtos, tačiau Kalvelių filiale tokia dėžutė buvo įrengta asmenims su judėjimo negalia nepasiekiamame aukštyje, taip pat judrioje bendrojo naudojimo patalpoje, netoli socialinės darbuotojos kabineto, todėl kyla abejonių dėl dėžutės naudotis pageidaujančių gyventojų anonimiškumo užtikrinimo. Rubikių filiale įrengta skundų ir pageidavimų dėžutė buvo asmenims su judėjimo negalia pasiekiamame aukštyje, tačiau priėjimą prie jos asmenims, naudojantiems vežimėlį mobilumui, riboja greta esanti daiktų laikymo spintelė.

1.11. *Užtikrinti, kad darbuotojai (-os), prieš įeidami (-os) į gyventojų kambarį, visuomet pasibelstų (net jei durys yra praviros) (Ataskaitos 12.19 p.).*

Reikalavimas pasibelsti prieš įeinant į gyventojų kambarius įtvirtintas Paslaugų gyventojams organizavimo aprašo 9.1 papunktyje bei Gyventojų vidaus tvarkos taisyklių 12.4 ir 14.7 papunkčiuose. Patikrinimo metu pastebėta, kad ant gyventojų kambarių durų buvo pakabintos lentelės su jose nurodytu prašymu / priminimu pasibelsti prieš įeinant.

Pakartotinio patikrinimo metu kalbinti (-os) Globos namų darbuotojai (-os) teigė visuomet pasibeldžiantys (-ios) prieš įeidami (-os) į gyventojų kambarius bei skatinantys (-ios) tai daryti ir pačius (-ias) gyventojus (-as). Didžioji dalis apklaustų gyventojų taip pat nurodė, kad darbuotojai (-os) pasibeldžia prieš įeidami (-os) į jų kambarius, net jei durys yra praviros. Vis dėlto keli (-ios) apklausti (-os) Debeikių bei Kalvelių filialų gyventojai (-os) teigė, kad darbuotojai (-os) įeidami ne visuomet pasibeldžia. Be to, viename Kalvelių filialo gyvenamajame kambaryje nėra pakankamai užtikrinamas gyventojų privatumas: patikrinimo metu nustatyta, kad per šį kambarį galima patekti į sandėliuką, kuriame, anot gyventojų, yra laikomi įvairūs ūkvedžio daiktai. Šiame sandėliuke taip pat yra laikoma ir vienintelė Kalvelių filiale esanti širma, kuri, pasak darbuotojų, kartais yra naudojama. Patikrinimo metu nustatyta, kad į sandėliuką galima patekti ir iš lauko pusės pakilus laiptais, tačiau darbuotojai (-os) dažnai į šį sandėliuką eina pro gyventojų kambarį, o įeidami ne visuomet pasibeldžia, taip trikdydami šių gyventojų privatumą.

1.12. *Užtikrinti, kad gyventojų kambariuose visuomet būtų naudojama širma atliekant asmens higienos procedūras (Ataskaitos 12.20 p.).*

Paslaugų gyventojams organizavimo aprašo 13.8 papunktyje numatyta, kad slaugomam asmeniui kasdienės higienos (keičiant sauskelnes, apiprausiant) ar kitos reikalingos pagalbos metu, esant poreikiui, asmens gyvenamajame kambaryje sudaroma privati erdvė naudojant mobilią širmą. Pirminio apsilankymo metu buvo nustatyta, kad dalies gyventojų privatumas atliekant asmens higienos procedūras negali būti užtikrinamas, nes Globos namuose yra nepakankamai širmų. Po pirminio apsilankymo Globos namai įsigijo šešias papildomas mobilias širmas. Debeikių, Kalvelių, Leliūnų, Rubikių filialuose bei Šlavėnų grupinio gyvenimo namuose pakartotinio patikrinimo metu buvo po vieną mobilią širmą, tačiau dauguma šių filialų bei Globos namų pagrindinio filialo III ir IV korpusų darbuotojų teigė, kad poreikio naudoti širmas nėra, kadangi šių filialų gyventojai (-os) yra pakankamai savarankiški (-os). Rubikių filialo darbuotoja teigė, kad širma naudojama atliekant asmens higienos procedūras vienai judėjimo negalią turinčiai gyventojai, todėl, šios darbuotojos teigimu, vienos širmos šiame filiale pakanka. Vis dėlto pakartotinio patikrinimo metu nustatyta, kad širmų trūksta Globos namų pagrindinio filialo I korpusė, kuriame gyvena mažiau savarankiški (-os) ir judėjimo negalią turintys (-ios) gyventojai (-os). Šio korpuso darbuotojos nurodė, kad dėl širmų trūkumo kartais asmens higienos procedūros atliekamos tiesiog priveriant duris, esant galimybei, paprašant kambario kaimyno (-ės) išeiti, arba tualetu patalpoje.

1.13. *Užtikrinti, kad gyventojams (-oms), atsižvelgiant į jų savarankiškumą, būtų sudaroma galimybė saugiai laikyti savo daiktus rakinamoje spintelėje (spintoje), užsirakinti savo gyvenamąsias patalpas (Ataskaitos 12.22 p.).*

Pakartotinio patikrinimo metu nustatyta, kad gyventojams (-oms) sudaryta galimybė iš vidaus užsirakinti savo gyvenamąsias patalpas, tačiau ne visi (-os) apie šią galimybę žinojo. Be to, tik nedaugelis kalbintų savarankiškiausių gyventojų turėjo spintelės (spintos) raktus, didžioji dalis kalbintų Leliūnų, Kalvelių, Debeikių ir Rubikių filialų gyventojų nurodė neturintys (-ios) galimybės savo daiktus užsirakinti spintelėje (spintoje), kai kurie (-ios) apie tokią galimybę apskritai nežinojo.

1.14. *Užtikrinti, kad gyvenamųjų bei higienos patalpų duryse įrengti užraktai garantuotų ne tik gyventojų privatumą, bet ir galimybę prirėikus darbuotojams (-oms) patekti į patalpą (Ataskaitos 12.23 p.).*

Pakartotinio patikrinimo metu nustatyta, kad visuose Globos namų filialuose buvo higienos patalpų, kurių duryse esantys užraktai neužtikrina gyventojų saugumo (prirėikus, darbuotojai (-os) jų negalėtų atrakinti). Be to, Globos namų pagrindiniame filiale esančio Dvaro pastato vieno buto įėjimo duryse iš vidaus įmontuotas durų užraktas – skląstis, todėl šių durų taip pat prirėikus nebūtų galimybės atrakinti.

1.15. *Užtikrinti, kad gyventojams (-oms) būtų suteikti raktai, suteikiantys galimybę užrakinti savo gyvenamąsias patalpas išėinant iš jų (Ataskaitos 12.32 p.).*

Pakartotinio patikrinimo metu dauguma apklaustų Globos namų darbuotojų patikino, kad gyventojai (-os) gali turėti savo kambario raktą ir užrakinti savo kambarį iš jo išėjus. Tačiau apsilankymo metu nustatyta, kad tik Globos namų pagrindinio filialo III bei IV korpusų savarankiškiausi (-ios) gyventojai (-os) turėjo savo kambario raktus, tačiau didžioji dalis apklaustų Debeikių, Kalvelių, Rubikių filialų bei Šlavėnų grupinio gyvenimo namų gyventojų savo kambario rakto neturėjo, kai kurie (-ios) teigė, kad jų kambario raktas yra pas socialinę darbuotoją.

1.16. *Užtikrinti, kad visų filialų visose higienos patalpose būtų užtikrinamas gyventojų privatumas (Ataskaitos 12.25 p.).*

Pakartotinio patikrinimo metu nustatyta, kad visose Globos namų higienos patalpose yra įrengtos durys su užraktais. Tačiau Globos namų pagrindinio filialo I korpuso antro aukšto dušo patalpoje įrengtos trys dušo kabinos su perregimomis pertvaromis ir durimis, todėl naudojantis šiais dušais nėra pakankamai užtikrinamas gyventojų privatumas.

1.17. *Užtikrinti, kad gyventojams (-oms) būtų sudarytos sąlygos privačiai ir neekliudomai bendrauti su artimaisiais ir svečiais (Ataskaitos 12.26 p.).*

Gyventojų vidaus tvarkos taisyklių 12.5 papunktyje įtvirtinta gyventojų teisė priimti svečius / lankytojus savo gyvenamajame kambaryje arba bendrose patalpose, skirtose svečiams priimti, taip pat teisė esant poreikiui bendrauti laiškais, telefonu, internetu. Šių taisyklių 33 punkte nustatyta, kad lankytojai (-os) su gyventojais (-omis) gali bendrauti svečių kambaryje arba bendrojo naudojimo patalpose, o 37 punkte numatyta galimybė gyventojų artimiesiems, gyvenantiems didesniu nei 100 km atstumu nuo Globos namų, vienos paros laikotarpiui apsigyventi svečiams skirtose patalpose.

Pakartotinio patikrinimo metu kalbinti (-os) Globos namų pagrindinio filialo darbuotojai (-os) nurodė, kad gyventojai (-os) su atvykstančiais artimaisiais dažniausiai bendrauja savo kambariuose, kieme, poilsio kambaryje, virtuvėlėse, taip pat gyventojai (-os) su lankytojais (-omis) gali privačiai bendrauti prie aktų salės esančiuose dviejuose svečių kambariuose, kuriuose sudaryta galimybė lankytojams (-oms) likti su nakvyne. Tačiau kalbinti (-os) Globos namų pagrindinio filialo gyventojai (-os) apie galimybę privačiai bendrauti svečių kambaryje nežinojo, teigė, kad Globos namuose nėra vietos bendrauti privačiai. Leliūnų, Debeikių, Kalvelių, Rubikių filialuose bei Šlavėnų grupinio gyvenimo namuose atskiro svečių kambario nebuvo, anot kalbintų šių filialų darbuotojų, gyventojai (-os) su svečiais gali bendrauti bendrojo naudojimo patalpose – užimtumo kambariuose arba virtuvėlėse, vis dėlto pažymėtina tai, kad bendrojo naudojimo patalpose nėra užtikrinamas gyventojų privatumas jų bendravimo su savo lankytojais metu. Šiuose filialuose taip pat nebuvo galimybės gyventojų svečiams likti su nakvyne. Kalbinti (-os) visų filialų gyventojai (-os) teigė

dažniausiai su atvykstančiais artimaisiais bendraujantys (-ios) savo kambariuose arba lauke, dalis gyventojų nurodė patys (-ios) vykstantys (-ios) pasisvečiuoti pas artimuosius.

Kalbant apie Globos namų gyventojų bendravimą su artimaisiais, labai svarbu užtikrinti ne tik bendravimo privatumą, tačiau ir pačios teisės į privatą ir šeimos gyvenimą apsaugą. Gyventojų vidaus tvarkos taisyklių 34 punkte numatyta, kad artimieji kviečiami ir skatinami kuo dažniau lankyti gyventojus (-as), o Paslaugų gyventojams organizavimo aprašo 9.2 papunktyje nurodyta, kad darbuotojai (-os) skatinami padėti gyventojams (-oms) palaikyti nuolatinę ryšį su artimaisiais, draugais ir kt. Pakartotinio apsilankymo metu kalbinti (-os) Globos namų darbuotojai (-os) teigė skatinantys (-ios) gyventojus (-as) bendrauti su artimaisiais, t. y. pasiūlantys (-ios) paskambinti telefonu, prireikus padedantys (-ios) rasti artimųjų kontaktinius duomenis ir su jais (-omis) susisiekti. Nustatyta, kad dalis gyventojų turi savo asmeninius mobiliuosius telefonus bei gali bendrauti su artimaisiais telefonu, internetu. Kitiems (-oms) gyventojams (-oms) darbuotojai (-os) leidžia pasinaudoti savo mobiliaisiais telefonais. Vis dėlto keli (-ios) kalbinti (-os) vyresnio amžiaus gyventojai (-os) teigė labai norintys (-ios) bendrauti su artimaisiais, tačiau neturintys (-ios) jų telefono numerių, todėl jiems (-oms) labai praverstų darbuotojų pagalba surasti jų artimųjų kontaktinius duomenis. Pažymėtina, kad anksčiau galiojusiose Privatumo laikymosi taisyklėse, patvirtintose Globos namų direktoriaus 2016 m. gruodžio 19 d. įsakymu Nr. 98 (toliau – Privatumo laikymosi taisyklės), buvo įtvirtinta nuostata, įpareigojanti Globos namus tarpininkauti, kad asmuo atkurtų nutrūkusius ryšius su šeimos nariais, artimaisiais giminaičiais, draugais ir pažįstamais (II d. 1 p.). Tačiau Globos namų direktoriaus 2021 m. kovo 22 d. įsakymu šios taisyklės buvo panaikintos ir jokia panaši nuostata nebuvo įtvirtinta kituose Globos namų vidaus teisės aktuose.

1.18. *Imtis priemonių, kad Gyventojų vidaus tvarkos taisyklės būtų suderintos su Privatumo laikymosi taisyklėmis, taip užtikrinant tarptautinių asmenų orumo standartų laikymąsi* (Ataskaitos 12.27 p.).

Pakartotinio patikrinimo metu nustatyta, kad panaikinus Privatumo laikymosi taisykles, gyventojų teisę į privatumą reglamentuoja Gyventojų vidaus tvarkos taisyklės, kurių 2.4 papunktyje numatyta, kad, prieš įeinant į gyventojų (-os) kambarį, privaloma pasibelsti į duris, taip pat gyventojui (-ai) turi būti sudaroma galimybė užsirakinti savo gyvenamajame kambarielyje (jei tai leidžia jo (-os) sveikatos būklė) ar reikalauti jo (-os) privatumą užtikrinančių sąlygų (pvz., teikiant asmens higienos paslaugas). Gyventojų vidaus tvarkos taisyklių 12.5 papunktyje įtvirtinta gyventojų teisė priimti svečius / lankytojus, 12.7 papunktyje – esant poreikiui, bendrauti laiškais, telefonu, internetu, 12.8 papunktyje – savo kambarielyje turėti asmeninių baldų ar kitų daiktų, 12.9 papunktyje – pareikšti nuomonę dėl gyvenamojo kambario kaimyno (-ės) pasirinkimo, 12.14 papunktyje – teisė į šeimos sukūrimą santuokos pagrindu pačių asmenų apsisprendimu, 12.15 papunktyje – gauti informaciją apie seksualinę bei reprodukcinę sveikatą.

Vis dėlto, panaikinus Privatumo laikymosi taisykles, didelė dalis svarbių nuostatų dėl gyventojų teisės į privatumą užtikrinimo liko neperkelta į jokių kitų Globos namų vidaus teisės aktus. Neliko nuostatų dėl galimybės saugiai laikyti asmeninius daiktus, užsirakinti savo spintą ar spintelę, būti išmokytiems (-oms) naudotis gyvenamųjų patalpų užraktais, taip pat nuostatos, kad kiekvienam (-ai) gyventojui (-ai) turi būti įrengta atskira rakinama vieta asmeniniams daiktams saugoti, kad miegamuosiuose kambariuose ant langų turi būti pakabinamos užuolaidos ar roletai, kad gyvenamosiose patalpose negali būti įrengiamos filmavimo kameros, netaikomi kiti stebėjimo būdai. Privatumo laikymosi taisyklėse buvo atskirai detalios reglamentuotos itin svarbios sritys dėl privatumo užtikrinimo atliekant asmens higieną (buvo aptartas užuolaidinių pertvarų naudojimas slaugomų asmenų privatumui užtikrinti, higienos patalpų įrengimas ir pan.), dėl galimybės porai

gyventi kartu ir lytinio švietimo (buvo įtvirtinta teisė į šeimos sukūrimą be santuokos pačių asmenų apsisprendimu bei užtikrinta, kad būtų sudarytos šeimos tinkamos gyvenimo sąlygos), dėl privatumo užtikrinimo atliekant medicinines apžiūras (buvo įtvirtinta teisė į garbės ir orumo nežeminančias sąlygas, teisė, kad apžiūros metu patalpoje būtų tik gydytojas (-a) ir gyventojas (-a), ir pan.). Visų šių nuostatų šiuo metu galiojančiuose Globos namų vidaus teisės aktuose nebėra, nėra įtvirtintas ir bendras gyventojų privatumo ir orumo užtikrinimo principas. Remiantis Gyventojų vidaus tvarkos taisyklių 32.2 papunkčiu, dvasinių, socialinių, psichologinių, fizinių ir religinių reikmių tenkinimas, užtikrinant privatumą ir orumą garantuojamas tik mirštančiam gyventojui. Atsižvelgiant į tai, darytina išvada, kad panaikinus Privatumo laikymosi taisykles, gyventojų teisės į privatumą užtikrinimo priemonės buvo susiaurintos.

Pakartotinio patikrinimo metu nustatyta, kad kai kurios Globos namų vidaus teisės aktuose neįtvirtintos gyventojų teisės yra užtikrinamos (pavyzdžiui, užtikrinama galimybė nesusituokusioms poroms gyventi kartu ir kurti šeimą, suteikiamos kontraceptinės priemonės), tačiau labai svarbu šias teises įtvirtinti ir vidiniuose Globos namų dokumentuose, kad galimybė jomis naudotis nepriklausytų tik nuo personalo valios ar kitų subjektyvių aplinkybių.

1.19. Užtikrinti, kad būtų nuolat gilinamos darbuotojų ir gyventojų žinios apie privatumą, įskaitant apie Ataskaitos 6 punkte išvardintas gyventojų teises (Ataskaitos 12.28 p.).

Pakartotinio patikrinimo metu nustatyta, kad per pastaruosius dvejus metus darbuotojai (-os) nedalyvavo su gyventojų privatumo užtikrinimu susijusiuose kvalifikacijos kėlimo kursuose, tačiau dalyvavo mokymuose bendromis žmogaus teisių temomis, įskaitant temas „Žmogaus teisėmis grįsto požiūrio taikymas dirbant su psichikos ir proto negalios asmenimis“, „Žmonių su negalia teisės, laisvės ir atsakomybės institucinėje priežiūroje“ bei „Įgalinimo koncepcija socialinių paslaugų kontekste“.

Kalbinti (-os) Globos namų darbuotojai (-os) teigė kalbantys (-ios) su gyventojais (-omis) apie jų teises, susijusias su privatumo užtikrinimu. Vis dėlto patys (-ios) gyventojai (-os) nurodė, kad tokios informacijos jiems (-oms) trūksta, kai kurie (-ios) pakankamai savarankiški (-os) gyventojai (-os) nežinojo apie galimybę turėti savo kambario raktą, užsirakinti savo daiktus spintelėje ir pan. Gyventojai (-os) sužinoti apie savo teises, susijusias su privatumo užtikrinimu, gali perskaityti informacinėse lentose skelbiamą Gyventojų vidaus tvarkos taisyklių santrauką. Tačiau atkreiptinas dėmesys, kad ši santrauka nėra pateikta lengvai suprantama kalba, joje iš Gyventojų vidaus tvarkos taisyklių tiesiogiai perkeltos visos nuostatos apie gyventojų teises, pareigas, draudimus, gyventojų lankymą, lankytojams skirtus draudimus ir kita informacija. Kai kuriose Globos namų pagrindinio filialo informacinėse lentose skelbiamos nebegaliojančios Gyventojų vidaus tvarkos taisyklės, patvirtintos Globos namų direktoriaus 2017 m. rugsėjo 8 d. įsakymu Nr. (1.2-1)-70. Pastebėtina, kad Globos namų pagrindinio filialo slaugomų asmenų padalinio informacinėje lentoje pakabintas trumpas supaprastintas devynių taisyklių sąrašas („būti blaiviam“, „laikytis švaros, tvarkos“ ir pan.), iš kurių dvi taisyklės yra susijusios ir su gyventojų teise į privatumą, t. y., „gerbti kito kūną, orumą“ bei „tausoti inventorių, neimti kito daiktų“. Tačiau daugiau jokių su teise į privatumą susijusių taisyklių į šį sąrašą neįtraukta. Pažymėtina, kad gyventojų teisės į privatumą klausimai nebuvo aptariamai ir per pastaruosius metus vykusiuose gyventojų tarybos posėdžiuose.

1.20. Užtikrinti, kad kiekvieno gyventojų laisvė judėti įstaigos teritorijoje būtų ribojama tik siekiant apsaugoti paties gyventojų ir (arba) kitų gyventojų sveikatą ar gyvybę bei neribojant judėjimo laisvės daugiau, negu būtina (Ataskaitos 12.30 p.).

Visuose Globos namų filialuose asmenys įstaigos teritorijoje ir už jos ribų galėjo laisvai judėti. Norint išeiti už įstaigos administruojamos teritorijos ribų, kalbintų gyventojų ir darbuotojų teigimu, galima ir skatinama apie savo išėjimą ir numatytą grįžimo laiką pranešti atsakingiems (-oms) darbuotojams (-oms), bet nėra privaloma. Vis dėlto Globos namų pagrindinio filialo I ir II korpuso antruosiuose aukštuose gyvenantys (-ios) gyventojai (-os) su judėjimo negalia ar sunkesne sveikatos būkle, dėl kurios reikalingos papildomos mobilumo priemonės, patikrinimo metu negalėjo savarankiškai naudotis įrengtu liftu ir keltuvu, todėl šių asmenų savarankiškas ir laisvas judėjimas įstaigos teritorijoje (ar už jos ribų) nebuvo užtikrintas.

1.21. *Imtis priemonių, kad gyventojams būtų sudarytos galimybės teikti pageidavimus dėl maisto produktų arba patiekalų asortimento; į gyventojų pageidavimus dėl maisto produktų arba patiekalų asortimento būtų atsižvelgiama (Ataskaitos 12.34 p.).*

Rekomendacijų įgyvendinimo plane įstaiga nurodė, kad įgyvendinant šią rekomendaciją yra parengtas sąsiuvinis, pavadinimu „Pageidavimų knyga dėl maisto produktų / patiekalų asortimento“, taip pat pagal galimybes yra atsižvelgiama į išsakytus pageidavimus. Pakartotinio patikrinimo metu valgykloje buvo sąsiuvinis, kuriame gyventojai (-os) galėjo parašyti savo pageidavimus dėl maisto produktų ir patiekalų asortimento, sąsiuvinyje buvo keletas puslapių su įvairiais įrašais (daugiausia vieno asmens), tarp jų ir komplimentai, ir išsakyti pageidavimai (daugiausia, kad norisi cepelinų). Pastebėtina, kad 2022 m. darytuose įrašuose buvo socialinių darbuotojų pastebėjimų apie gyventojų joms išsakytus atsiliepimus apie maistą, taip pat pačių pastebėjimai apie maisto kokybę, tačiau vėliau tokių įrašų nebuvo daroma. Filialuose, kuriuose maitinimo metu teikiamas toks pats meniu kaip ir pagrindiniame pastate, tačiau maistas gaminamas vietoje, tokių sąsiuvininių nebuvo.

Nors įstaigos filialuose buvo gyventojų, kuriuos (-ias) tenkino tiekiamas maitinimas, daug kalbintų gyventojų skundėsi maisto kiekiu ir kokybe, ypač monotonišku meniu (daugelis kartojo frazę: „košės, košės, košės“), taip pat teigė, kad niekas nekreipia dėmesio į jų nusiskundimus dėl maisto kokybės. Paklausus, ar gyventojų teiraujamosi apie maistą ir jo kokybę, įstaigos darbuotojai (-os) nurodydavo, kad valgykloje yra sąsiuvinis, kur gyventojai (-os) gali reikšti pageidavimus ir kad už maistą atsakingi asmenys juos peržiūri. Darbuotojai (-os) taip pat minėjo, kad, atsižvelgiant į gyventojų nusiskundimus, neseniai buvo pakeistas meniu, ir nuo meniu, kuris kartodavosi kas 2 savaitės, buvo pereita prie meniu, kuris kartoja kas 3 savaites, tačiau pastebėjo, kad natūraliai gyventojams (-oms) ilgai menui tampa monotoniškas, nes jis tiesiog kartoja ir gyventojai, net nežiūrėdami į iškabintą meniu, gali mintinai pasakyti, kas bus tą dieną valgyti. Visgi ne vienas (-a) darbuotojas (-a) pabrėžė, kad, jų nuomone, gyventojai (-os) yra maitinami (-os) geriau, nei valgo jie (jos) patys (-ios). Pastebėtina, kad patys (-ios) darbuotojai (-os) valgyklos maisto nevalgo, bet atsineša savo pačių maistą.¹

Gyventojų tarybos posėdžių protokolai rodo, kad 2023–2024 metais tarybos nariai beveik kiekvieno posėdžio metu kėlė klausimą dėl maisto kokybės. Paskutinį kartą šis klausimas buvo keltas priešpaskutiniame iki patikrinimo posėdyje, kuris vyko 2023 m. kovo 7 d. ir kuriame gyventojų tarybos nariai „skundėsi maisto trūkumu, kokybe, meniu neatitikimu“.

Įstaigos gyventojams maitinimo paslaugas teikia UAB „Dussmann Service“². Telefonu kalbinta atsakinga bendrovės darbuotoja teigė, kad Globos namai jiems kas ketvirtį siunčia ataskaitą su gyventojų pageidavimais ir jie į juos visada atsižvelgia. Naujaisiais tokia ataskaita (1 puslapio apimties), pavadinimu „Maitinimo paslaugų kokybės metinė ataskaita pateikta iš pageidavimų

¹ Pavyzdžiui, Seimo kontrolierių įstaigos darbuotojų tikrintuose Macikų ir Jurdaičių socialinės globos namuose, darbuotojai, susimokėję už valgykloje gaminamą maistą, valgydavo tą patį maistą kaip ir gyventojai.

² Pirkimo sutartis Nr. CPO289919.

knygos“, buvo siūsta 2024 m. liepos 8 d. Joje buvo nurodyta, kad 12 gyventojų pateikė pastabų / nuomonių, kurias apibendrinus buvo nustatyta, kad gyventojai (-jos) pageidauja „dažniau pieno ir kefyro gėrimų“, „įvairesnių maisto patiekalų pietums (cepelinų su varške, šaltibarščių, miltinių patiekalų)“.

Pastebėtina, kad UAB „Dussmann Service“ taip pat teikia maitinimo paslaugas ir kitiems socialinės globos namams, tarp jų – Jurdaičių socialinės globos namams, kuriuose Seimo kontrolierių įstaiga lankėsi 2023 m. birželio mėnesį³ ir kuriuose gyventojai buvo patenkinti maitinimo paslaugomis, taip pat tuo, kad į jų pageidavimus atsižvelgiama.

1.22. *Imtis priemonių, kad gyventojams būtų sudarytos sąlygos užsiimti maisto savo poreikiams ruošimu tam skirtose virtuvėlėse visuose Globos namų filialuose; įrengtos virtuvėlės nebūtų rakinamos, gaminimui reikalingų priemonių, įrankių, lėkščių bei indų visuma būtų pakankama* (Ataskaitos 12.35 p.).

Rekomendacijų įgyvendinimo plane įstaiga nurodė, kad filialuose sudarytos sąlygos užsiimti maisto savo poreikiams ruošimu bendrose virtuvėlėse atsižvelgiant į nustatytą grafiką; įrankių, indų visuma pakankama; centriniam padalinijje gyventojai (-os) virtuvėlėmis naudojasi individualiai atsižvelgiant į savarankiškumo lygį; įrengtos virtuvėlės rakinamos, nes jose yra pavojingų įrenginių, kuriais nesavarankiškai (-os) gyventojai (-os) gali susižeisti, tačiau virtuvėlės raktai visą parą yra pas socialinį darbuotoją-budėtoją.

Patikrinimo metu visos Globos namų pagrindinio filialo virtuvėlės dienos metu buvo atrakintos, tinkamai įrengtos, jose buvo pakankamai indų ir įrankių, jos buvo prieinamos gyventojams (-oms), tačiau patikrinus pagrindinio filialo IV korpuso pirmo aukšto, kuriame apgyvendinti (-os) savarankiškesni (-ės) gyventojai (-os), virtuvėlės duris apie 16 val., jos buvo užrakintos. Paklausus individualios priežiūros darbuotojos, kodėl virtuvėlė yra užrakinta, ji nurodė, kad virtuvėlė visada yra rakinama apie 16 val., kai individualios priežiūros darbuotoja baigia pamainą, tačiau raktas yra paliekamas pas budintį darbuotoją ir visada galima paprašyti rakto, atsirakinti virtuvėlę ir ja naudotis.

Pagrindinio filialo III korpuso abiejų aukštų virtuvėlės buvo atrakintos ir po 16 val., tačiau šio korpuso pirmo aukšto virtuvėlės neužrakintose spintelėse, stalčiuose beveik nebuvo jokių maistui gaminti skirtų įrankių, indų, jie buvo laikomi nuolat rakinamoje spintelėje, kurios rakto gyventojai (-os) turėjo prašyti individualios priežiūros darbuotojos ar socialinės darbuotojos. Kaip nurodė individualios priežiūros darbuotoja, indai ir įrankiai rakinami dėl gyventojų saugumo, kad jie (jos) nesigamintų valgyti be darbuotojų žinios. Kalbinti (-os) gyventojai (-os) nurodė, kad, paprašius, į virtuvėlę jie (jos) yra įleidžiami (-os), spintelė, kurioje saugomos keptuvės, puodai, įrankiai ir kita, paprašius taip pat yra atrakinama. Taip pat pastebėtina, kad šioje virtuvėlėje paviršiai buvo nenuvalyti, riebaluoti, ko nebuvo kitose Globos namų pagrindinio filialo virtuvėlėse.

Leliūnų, Debeikių, Kalvelių, Rubikių filialuose ir Šlavėnų grupinio gyvenimo namuose buvo įrengtos virtuvėlės, kuriose buvo pakankamai priemonių, įrankių, lėkščių bei indų, skirtų gaminti maistą ir valgyti. Šlavėnų grupinio gyvenimo namų gyventojai pasakojo, kad maistą gamina individualios priežiūros darbuotoja, tačiau jie (jos) visada yra įtraukiami į gaminimo procesą. Leliūnų, Debeikių, Kalvelių, Rubikių filialuose maistą gamina virėjos. Leliūnų filiale buvo iškabintas gyventojų maisto ruošimo savo poreikiams grafikas, kuriame nurodyta, kad kasdien nuo 15.30 iki 17 val. gyventojai (-os) gali naudotis virtuvėle savo reikmėms. Gyventojai (-os) taip pat pasakojo, kad jie (jos) gali naudotis virtuvėle ir gamintis maistą savarankiškai. Kalvelių filiale virtuvėlė buvo

³ Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaigos ataskaita „Dėl žmogaus teisių padėties Jurdaičių socialinės globos namuose“, 2023 m. rugpjūčio 23 d., Nr. NKP-2023/1-1, p. 6.3.11, pasiekama per: https://www.lrski.lt/wp-content/uploads/2023/08/Ataskaita_Jurdaičių-GN_2023.pdf.

įrengta kitame pastate nei gyvenamasis pastatas. Kaip nurodė darbuotoja, tokios virtuvėlės, kuriose gyventojai galėtų patys gamintis valgyti, filiale nėra, tačiau gyvenamajame pastate esančioje valgyklėlėje yra mikrobangų krosnelė, kuria gali naudotis gyventojai (-os), taip pat šaldytuvas, įrankių. Pastebėtina, kad šaldytuvas buvo rakinamas, o jo raktas buvo laikomas pas socialinę darbuotoją. Kaip nurodė darbuotojos, taip yra daroma, siekiant išvengti vagysčių. Virtuvėlėje dirbusi virėja nurodė, kad gyventojai (-os), prižiūrint darbuotojams (-oms), gali naudotis virtuvėle nuo 16 iki 17 val. Ji taip pat nurodė, kad, užbaigusi darbą, vakare virtuvėlę užrakina. Kalbinti (-os) gyventojai (-os) nurodė, kad patys (ios) virtuvėlėje savarankiškai maisto paprastai nesigamina.

Debeikių filialo darbuotojai (-os) nurodė, kad esant poreikiui ir norui gyventojai (-os) gali naudotis virtuvėle ir patys (-ios) gamintis maistą, tačiau patys (-ios) gyventojai (-os) pasakojo, kad virtuvėlėje gamintis valgyti galima tik antradieniais nuo 14 iki 16 val. Perklausus, ar jie (jos) galėtų ką nors pasigaminti kitomis dienomis, pavyzdžiui, trečiadienį, gyventojai (-os) nurodė, kad po virėjos darbo valandų šaltus užkandžius pasigaminti (pasipjaustyti) galėtų, tačiau ką nors pasikepti ar išsivirti nebūtų galima.

Rubikių filialo individualios priežiūros darbuotoja ir kalbinti (-os) gyventojai (-os) nurodė, kad į virtuvėlę galima patekti bet kada. Nesant virėjos, patalpa yra rakinama, tačiau raktas yra paliekamas duryse. Gyventojai (-os) nurodė, kad patys (-ios) virtuvėlėje gaminasi gana retai, tačiau kartais nusiperka kokios mėsos pasikepti lauke.

1.23. *Užtikrinti, kad valgio metu gyventojai galėtų naudotis visais stalo įrankiais (šaukštu, šakute, peiliu) (Ataskaitos 12.37 p.).*

Rekomendacijų įgyvendinimo plane įstaiga nurodė, kad valgyklos yra aprūpintos visais stalo įrankiais, gyventojai (-os) darbuotojų skatinami jais tinkamai naudotis. Pastebėtina, kad Globos namų pagrindinio filialo valgykloje pakartotinio patikrinimo metu buvo padėti visi įrankiai, tačiau didelė dalis gyventojų rinkosi pasiimti maistą iš valgyklos ir jį valgyti savo kambariuose, todėl kyla abejonių, ar ir kaip gyventojai yra skatinami naudotis visais įrankiais.

Visi kiti įstaigos filialai buvo aplankyti per vieną dieną, todėl tik Kalvelių filiale buvo lankytasi tuo metu, kai gyventojai (-os) ruošėsi valgyti. Pastebėtina, kad valgykloje buvo išdėlioti tik šaukštai, nepasiūlant kitų įrankių. Pasak kalbintų darbuotojų, gyventojai (-os) yra įpratę (-usios) valgyti naudodami (-os) tik šaukštą, taip pat informavo, kad kiti stalo įrankiai yra stalčiuje, neužrakinti, todėl gyventojai (-os) bet kada gali juos pasiimti.

1.24. *Užtikrinti, kad gyventojai būtų skatinami savarankiškai skalbtis drabužius ir tvarkyti savo kambarius (Ataskaitos 12.39 p.).*

Dauguma kalbintų savarankiškesnių įstaigos gyventojų teigė, kad savo gyvenamuosius kambarius tvarkosi, kiek gali, patys (-ios), kai kurie (-ios) taip pat minėjo, kad patys (-ios) perkasi priemonių tvarkytis. Vis dėlto paminėtina, kad Globos namų pagrindiniame filiale tvarkymuisi skirtos priemonės (įvairūs skysčiai, šluotos, šluostės ir pan.) yra laikomos rakinamose patalpose, kurias darbuotojai vadina „šluotyne“. Pasak darbuotojų, priemonės rakinamos dėl gyventojų saugumo, todėl priemonėmis pasinaudoti norintys (-ios) gyventojai (-os) turi kreiptis į darbuotojus (-as).

Kiekvieno Globos namų pagrindinio filialo korpuso kiekviename aukšte, taip pat kiekviename filiale ir grupinio gyvenimo namuose buvo po skalbimo mašiną ir džiovyklę. Pasak darbuotojų, gyventojai (-os) gali laisvai naudotis skalbimo mašina, nors dauguma gyventojų patys nesiskalbia. Kai kurie (-ios) kalbinti (-os) savarankiškesni (-ės) gyventojai (-os) pasakojo, kad gali savarankiškai naudotis skalbimo mašina, kiti (-os) – kad jiems (joms) nėra leidžiama patiems (-ioms)

įjungti skalbimo mašinos, nes sakoma, kad ją reikia saugoti, ji gali sugesti, tačiau darbuotojai (-os) jų nemoko, kaip patiems (-ioms) įsijungti mašiną ir tinkamai ja naudotis.

1.25. *Imtis priemonių, kad gyventojų gyvenamųjų patalpų aplinka būtų artima namų aplinkai, skatinti gyventojus jaukiai įsikurti bei individualizuoti gyvenamąsias erdves (Ataskaitos 12.40 p.).*

Ataskaitoje buvo konstatuota, kad daugumos Globos namų gyventojų gyvenamųjų kambarių interjeras itin minimalus, kambariai primena ligoninės palatas. Rekomendacijų įgyvendinimo plane įstaiga nurodė, kad su gyventojais nuolat yra apie tai kalbama, jie skatinami estetizuoti gyvenamąsias patalpas pagal savo skonį. Užimtumo centro darbuotojai padeda gyventojams patiems pasidaryti puošybos elementus savo gyvenamųjų patalpų estetizavimui. Pakartotinio patikrinimo metu buvo įsitikinta, kad situacija įstaigoje (tiek pagrindiniame, tiek ir kituose jos filialuose) pagerėjo, dalies gyventojų kambariai buvo labiau individualizuoti, nors vis dar buvo kambarių, labiau primenančių palatas nei namų aplinką. Vis dėlto pastebėtina, kad keletas kalbintų darbuotojų, paklausti (-os), ar skatina gyventojus (-as) įsikurti jaukiau, nustebo ir nurodė, kad gyventojų kambariuose yra visi reikalingi baldai, todėl nebuvo tikri (tikros), ko dar reikėtų.

1.26. *Užtikrinti, kad būtų sudarytos sąlygos visiems gyventojams naudotis internetu ryšiu Globos namuose (Ataskaitos 12.47 p.).*

Nemokamas belaidis interneto ryšys (*Wifi*) buvo įrengtas visuose Globos namų filialuose ir veikė tinkamai. Tačiau pastebėtina, kad ne visuose nuo Globos namų pagrindinio filialo nutolusiuose filialuose buvo gyventojų reikmėms skirtų bendrojo naudojimosi kompiuterių, o Debeikių ir Rubikių filialuose, taip pat Šlavėnų grupinio gyvenimo namuose nešiojamieji kompiuteriai ir planšetės buvo laikomi socialinių darbuotojų kabinetuose, todėl, gyventojų teigimu, ne visuomet jiems prieinami. Kai kurie (-ios) kalbinti (-os) gyventojai (-os) teigė, kad norėtų išmokti naudotis kompiuteriu, tačiau kompiuterinio raštingumo mokymai jiems (joms) nėra pasiūlomi.

1.27. *Užtikrinti: kad būtų parengta išsami fizinio suvaržymo priemonių taikymo ir asmenų stebėjimo intensyvaus stebėjimo kambaryje tvarka, atitinkanti Lietuvos Respublikos įstatymus, įstatymų įgyvendinamuosius teisės aktus bei tarptautinių organizacijų rekomendacijas; kad fizinio suvaržymo priemonės būtų taikomos ir asmenys į Intensyvaus stebėjimo kambarį būtų patalpinami tik gydytojo psichiatro sprendimu bei vadovaujantis teisės aktais; tinkamą darbuotojų, taikančių fizinio suvaržymo priemones, kvalifikaciją ir apmokymą; kad būtų registruojami visi atvejai, kai asmenys yra patalpinami į Intensyvaus stebėjimo kambarį; kad Intensyvaus stebėjimo kambaryje būtų pakabintas laikrodis (Ataskaitos 12.53–12.57 p.).*

Rekomendacijų įgyvendinimo plane buvo nurodyta, kad, siekiant įgyvendinti Ataskaitos 12.53–12.57 papunkčiuose nurodytas rekomendacijas, įstaigos direktoriaus 2020 m. rugsėjo 2 d. įsakymu Nr. (1.2-1)-45-1 intensyvaus stebėjimo kambarys panaikintas, todėl šios rekomendacijos nebuvo vykdomos. Įsakyme Nr. (1.2-1)-45-1, su kuriuo Seimo kontrolierių įstaiga susipažino, taip pat nurodyta, kad yra pripažįstamas negaliojančiu Aknystos socialinės globos namų asmens perkėlimo intensyvaus stebėjimo kambaryje tvarkos aprašas, patvirtintas 2018 m. sausio mėn. 4 d. įsakymu Nr. (1.2-1)-72.

Pakartotinio patikrinimo metu įstaigos administracija nurodė, kad įstaigoje nėra patvirtinta fizinio suvaržymo tvarka, nes fizinio suvaržymo priemonės nėra taikomos. Administracija ir darbuotojai patvirtino, kad Globos namų pagrindinio filialo I korpuso I aukšte buvęs intensyvaus stebėjimo kambarys yra panaikintas ir ta patalpa dabar naudojama kaip ramybės, poilsio kambarys, į

kurį gyventojai (-os) eina savo noru, ieškodami, kur nusiraminti ar pabūti netrukdomi kitų gyventojų. Patikrinimo metu minėtas kambarys buvo neužrakintas, jame gyventojų nepastebėta. Kambaryje buvo lova, stalas, kėdė. Anksčiau buvęs stebėjimo langas buvo užmūrytas. Pastebėtina, kad ne vienas (-a) kalbintas gyventojas (-a) šias patalpas įvardino kaip „vienutę“ ir teigė, kad ten vis dar kartais yra vedami ir rakinami neramios būsenos ar agresyviai besielgiantys (-ios), neblaivūs (-ios) gyventojai (-os). Paklausus darbuotojų, kodėl, jų nuomone, gyventojai (-os) pasakoja, kad „nusiramavimo kambarys“ vis dar yra naudojamas pagal ankstesnę paskirtį, darbuotojai (-os) teigė, kad taip buvo tik iki pirminio Seimo kontrolierių įstaigos patikrinimo, ir kategoriškai neigė, kad gyventojai (-os) yra vedami (-os) į nusiramavimo kambarį prieš jų valią ar ten rakinami (-os), nors vienas (-a) darbuotojas (-a) pasakė, kad „gal ir yra pasitaikę“, kad kažkas buvo tame kambaryje užrakintas. Kituose filialuose patalpų, kurios gali būti naudojamos asmenims izoliuoti, nepastebėta.

Administracijos ir darbuotojų teigimu, su ribinėse situacijose esančiais (-iomis) bei agresyviai besielgiančiais (-iomis) gyventojais (-omis) pirmiausiai bandoma kalbėtis, pritaikyti per įvairius mokymus įgytas žinias apie deeskalacijos technikas ir nuraminti gyventoją. Jei nepavyksta to padaryti, kviečiama greitoji medicinos pagalba, o jei yra pagrindo manyti, jog asmens veiksmas kelia grėsmę greitosios medicinos pagalbos darbuotojams, į pagalbą gali būti kviečiama ir policija. Pasak administracijos ir darbuotojų, pasitaiko atvejų, kad laukiant greitosios medicinos pagalbos, įstaigoje dirbantiems vyrams (individualios priežiūros darbuotojams, kuriuos visi vadina „sanitarais“) tenka panaudoti jėgą – sulaikyti gyventoją rankomis. Kitų filialų darbuotojai teigė, kad nepavykus nuraminti ribinėse situacijose esančių ar agresyviai besielgiančių gyventojų, pirmiausia kviečiama budėtojų komanda iš pagrindinio filialo.

Atkreiptinas dėmesys, kad įstaigos direktoriaus 2024 m. gegužės 6 d. įsakymu Nr. (1.2.-1) „Dėl atsakingų darbuotojų skyrimo už darbą globos namuose švenčių dienomis ir naktimis“ buvo patvirtintos Budėjimo Aknystos socialinės globos namuose švenčių dienomis ir naktimis taisyklės (toliau – Budėjimo taisyklės), skirtos komandomis budintiems socialiniams darbuotojams ir individualios priežiūros darbuotojams-budėtojams (toliau – budėtojai). Pagal Budėjimo taisyklių 4 punktą, budinčiųjų komandą sudaro 1 socialinis darbuotojas, 2 psichikos sveikatos slaugytojai, 2 budėtojai ir 4 individualios priežiūros darbuotojai. Budėjimo taisyklių 8.4 papunktyje numatyta, kad darbuotojai turi teisę įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka panaudoti fizinę jėgą, kai asmuo kelia pavojų sau ar aplinkiniams.

Pastebėtina, kad, pagal Lietuvos Respublikos psichikos sveikatos priežiūros įstatymo 9 straipsnio 4 dalį, psichikos ir elgesio sutrikimų turinčių pacientų judėjimo laisvė gali būti ribojama taikant, be kita ko, fizinio suvaržymo priemones rankomis (žmogaus kūno jėga), ir, įstaigoje nesant psichiatro, kai fizinio suvaržymo priemonės būtina taikyti nedelsiant, sprendimą dėl jų taikymo gali priimti psichikos sveikatos slaugytojas ar greitosios medicinos pagalbos asmens sveikatos priežiūros specialistas. Atkreiptinas dėmesys, kad Budėjimo taisyklėse, kuriose numatyta galimybė panaudoti fizinę jėgą ir prieš gyventojus, tai nėra nurodyta.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Europos komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (CPT) akcentavo, kad įstaigose, kuriose taikomos fizinio suvaržymo priemonės, turi būti numatyta išsami, kruopščiai parengta suvaržymo priemonių taikymo tvarka. Tokia tvarka turėtų būti siekiama kuo labiau užkirsti kelią suvaržymo priemonių taikymui, joje turėtų būti aiškiai nurodyta, kokios suvaržymo priemonės gali būti taikomos, kokiomis

aplinkybėmis jos gali būti taikomos, praktinės jų taikymo priemonės, reikalinga priežiūra ir veiksmai, kurių reikia imtis nutraukus priemonės taikymą.⁴

Vis dėlto, kaip aptarta pirmiau, išsami fizinio suvaržymo priemonių taikymo tvarka, atitinkanti Lietuvos Respublikos įstatymus, įstatymų įgyvendinamuosius teisės aktus bei tarptautinių organizacijų rekomendacijas įstaigoje nebuvo patvirtinta.

2. Neįgyvendintos rekomendacijos

2.1. *Apmokyti gyventojus esant reikalui įstaigoje esančiais keltuvais ir liftu naudotis savarankiškai* (Ataskaitos 12.4 p.).

Rekomendacijų įgyvendinimo plane buvo nurodyta, kad „liftas yra priskiriamas pavojingų įrengimų grupei. Visuose aukštuose dirbantys darbuotojai gali padėti gyventojams juo naudotis“, tačiau pastebėtina, kad, pagal Socialinės globos normų aprašo, patvirtinto socialinės apsaugos ir darbo ministro 2007 m. vasario 20 d. įsakymu Nr. A1–46 „Dėl Socialinės globos normų aprašo patvirtinimo“ (toliau – Aprašas), 4 priedo „Senyvo amžiaus asmenų ir suaugusių asmenų su negalia ilgalaikės (trumpalaikės) socialinės globos normos, taikomos socialinės globos namams, stacionarinės ilgalaikės priežiūros įstaigoms, grupinio gyvenimo namams ir bendro gyvenimo namams“, 13.6 papunktį, asmeniui, turinčiam specialiųjų poreikių, ar darbingo amžiaus asmeniui su negalia turi būti užtikrinama pritaikyta aplinka, reikalinga kasdieniam gyvenimui bei paslaugoms gauti, asmeniui turi būti užtikrinamos galimybės lengvai judėti socialinės globos įstaigos teritorijoje ir patalpose, saugiai naudotis poilsio ir rekreacijos zonomis, esančiomis socialinės globos įstaigos teritorijoje. Pažymėtina tai, kad laisvam, savarankiškam ir saugiam judėjimui užtikrinti socialinės globos namuose turi būti įrengti vertikalūs keltuvai (lifto tipo keltuvai) ir (ar) liftai, kurie turi būti pasiekiami tiesiogiai, nenaudojant jokių papildomų priemonių, išskyrus asmenines.

Pakartotinio patikrinimo metu Globos namų pagrindiniame filiale buvo įrengtas vienas liftas I korpuse ir vienas keltuvas II korpuse. Šiuose korpusuose gyveno slaugos poreikių turintys (-ios) ar mažiau savarankiški (-os) gyventojai (-os). I korpuso liftu ir II korpuso keltuvu, kalbintų darbuotojų ir gyventojų teigimu, gyventojams (-oms) naudotis savarankiškai negalima. I korpuso liftu ir II korpuso keltuvu naudojosi tik darbuotojai (-os), iš valgyklos gabendami (-os) gyventojams (-oms) maistą į korpusų antrus aukštus ar gyventojų kambarius, taip pat I korpuso liftas veikė tik jį aktyvavus specialia kortele, kurią patikrinimo metu turėjo tik įstaigos darbuotojai (-os).

Kalvelių ir Rubikių filialuose gyventojai (-os) pakartotinio patikrinimo metu galėjo ir mokėjo savarankiškai naudotis liftais / keltuvais. Leliūnų filiale liftas buvo įrengtas lauke, filialo darbuotojos teigimu, kol kas gyventojams (-oms) nėra poreikio juo naudotis, todėl juo nesinaudojama. Atkreiptinas dėmesys, kad Leliūnų filiale įrengtas liftas pakartotinio patikrinimo metu neveikė.

2.2. *Imtis priemonių, kad įstaigos personalas būtų aprūpintas specialiais pacientams pakelti / perkelti skirtais keltuvais* (Ataskaitos 12.9 p.).

⁴ Means of restraint in psychiatric establishments for adults (Revised CPT standards) [CPT/Inf(2017) 6], p. 1.7., prieinama per: <https://rm.coe.int/16807001c3>. Pastebėtina, kad Suvaržymo priemonių, tokių kaip fizinio suvaržymo, mechaninio suvaržymo, cheminio suvaržymo (t. y. prievartinis vaistų teikimas siekiant kontroliuoti gyventojų elgesį), ir izoliacijos naudojimui socialinės globos įstaigose CPT taiko tuos pačius standartus kaip ir psichiatrijos įstaigoms. Persons deprived of their liberty in social care establishments, CPT Factsheet [CPT/Inf(2020)41], 5 p. prieinama per: <https://rm.coe.int/1680a0cc19>.

Debeikių, Kalvelių, Leliūnų, Rubikių filialuose ir Šlavėnų grupinio gyvenimo namuose patikrinimo metu nebuvo gyventojų, kurių slaugai būtų reikalingi pagalbinių keltuvai. Šiuose filialuose, atsižvelgiant į gyventojų poreikius, gyventojams (-oms) suteikiamos pagalbines judėjimo priemones, taip pat kiekvienose higienos patalpose buvo pagalbines higienos priežiūros priemonės. Kalbintų darbuotojų teigimu, šiuose filialuose ir grupinio gyvenimo namuose gyventojai (-os) su didesniu slaugos poreikiu nėra apgyvendinami, o suprastėjus sveikatos būklei ir mobilumui – perkeliama į Globos namų pagrindinį filialą.

Globos namų pagrindiniame filiale visų korpusų kalbinti (-os) darbuotojai (-os) teigė, kad gyventojams pakelti ar perkelti naudoja specialią slidžios medžiagos tekstilės paklodę, tačiau kitų gyventojų pakėlimo ar perkėlimo priemonių nėra ir nenaudoja. Paklausus, kaip intensyvios slaugos poreikių turintys (-ios) gyventojai (-os) perkeliama į vežimėlį, darbuotojos atsakė, jog rankomis arba pasikvietus stipresnius įstaigos darbuotojus vyrus. Dalis kalbintų darbuotojų teigė, kad trūksta daugiau pagalbinių gyventojų kėlimo / perkėlimo priemonių.

2.3. Imtis priemonių, kad visų filialų sanitariniai mazgai būtų pritaikyti asmenų su negalia poreikiams (Ataskaitos 12.10 p.).

Pakartotinio patikrinimo metu nustatyta, kad ne visos Globos namų pagrindinio filialo I ir II korpuso higienos patalpos (sanitariniai mazgai) buvo pritaikytos asmenų su negalia poreikiams (dalyje jų nebuvo įrengti ranktūriai), taip pat kai kurios sanitarinio mazgo patalpų durys buvo per siauros tam, kad pro jas galėtų savarankiškai įvažiuoti asmenys, naudojantys vežimėlius. Pastebėtina, kad II korpuso pirmo aukšto tualetų patalpa, pažymėta asmenų su negalia ženklu, buvo apkrauta sandėliavimo dėžėmis ir skalbimo bei džiovinimo mašinomis, todėl asmenims su judėjimo negalia neprieinama ir nenaudojama. Ne visose III korpuso higienos patalpose buvo įrengti ranktūriai, taip pat kai kurios higienos patalpos (tualetai ir (ar) dušai) buvo naudojamos kaip valymo priemonių sandėliavimo vietos, kurios buvo užrakintos. Globos namų pagrindinio filialo IV korpuso higienos patalpos nebuvo pritaikytos asmenims su judėjimo negalia.

Debeikių filialo higienos patalpose buvo įrengti ranktūriai, tačiau kai kurios higienos patalpų durys buvo itin siauros. Pakartotinio patikrinimo metu Kalvelių filialo pirmo aukšto higienos patalpos buvo remontuojamos, tačiau pastebėta, jog tuo metu naujai įrengti tualetai buvo pritaikyti asmenų su judėjimo negalia poreikiams. Debeikių filialo antro aukšto higienos patalpose nebuvo ranktūrių, o dušo kabina su pakyla – savarankiškai neprieinama asmenims su judėjimo negalia. Leliūnų filialo pirmo aukšto higienos patalpose buvo slenkstis, bet jose buvo įrengti ranktūriai, o antrame aukšte higienos patalpose nebuvo ranktūrių, taip pat įrengta dušo kabina dėl pakylės buvo neprieinama asmenims su judėjimo negalia. Beveik visose Rubikių filialo higienos patalpose įėjimai asmenims su judėjimo negalia ir asmenims, naudojantiems vežimėlį, buvo per siauri. Šlavėnų grupinio gyvenimo namų higienos patalpose trūko ranktūrių.

2.4. Užtikrinti, kad visuose įstaigos filialuose gyventojams su judėjimo negalia būtų sudarytos tinkamos sąlygos valgyti bendrose valgyto patalpose (Ataskaitos 12.11 p.).

Globos namų Debeikių, Kalvelių, Leliūnų filialuose patikrinimo metu įėjimus į valgyto erdves apsunkino slenkščiai.

2.5. Visuose įstaigos filialuose gyvenančius asmenis aktyviau motyvuoti ir skatinti užsiimti įvairesne, jų gebėjimus ir pomėgius atitinkančia veikla, lankytis Užimtumo centre, sudaryti galimybes dažniau dalyvauti įvairiose tobulinimo programose, pramoginėje, užimtumo veikloje ir renginiuose, imtis priemonių, kad nuo Globos namų pagrindinio filialo nutolusių filialų gyventojai būtų dažniau

vežami į Užimtumo centrą, kad už užimtumą atsakingi darbuotojai šiuose filialuose užimtumą organizuotų bei vestų ir tuomet, kai už šią funkciją atsakingo socialinio darbuotojo nėra darbo vietoje (Ataskaitos 12.43 ir 12.44 p.).

Pakartotinio patikrinimo metu nustatyta, kad visi už užimtumo organizavimą atsakingi darbuotojai liepos antroje pusėje ir rugpjūčio pirmoje pusėje vienu metu atostogavo, o dalis užimtumo veiklų nebevykdomos vienai darbuotojai išėjus iš darbo. Globos namų individualios priežiūros darbuotojų, atsakingų už užimtumą, darbo 2024 m. liepą ir rugpjūtį grafikuose nurodyta, kad visų keturių užimtumo specialistų atostogos truks nuo liepos 22 d. iki rugpjūčio 9 d., o likusiomis rugpjūčio darbo dienomis atostogaus du iš keturių darbuotojų. Socialinė darbuotoja užimtumui patikrinimo metu taip pat atostogavo. Šiuo laikotarpiu gyventojų laisvalaikio pagal galimybes rūpinosi kiti darbuotojai, tačiau joks įstaigos informacinėse lentose skelbiamame 2024 m. užimtumo tvarkaraštyje nurodytas ar papildomas užimtumas gyventojams nebuvo organizuojamas.

Pastebėtina, kad Užimtumo centro 2024 m. rugpjūčio mėn. veiklos plane, patvirtintame Globos namų direktoriaus 2024 m. rugpjūčio 2 d. įsakymu Nr. (1.2-1)-47-1, numatyta vykdyti mažiau užimtumo veiklų nei ankstesniuose 2024 m. veiklos planuose, be to, kai kurios jame numatytos veiklos, pavyzdžiui, mezgimo grupė, patikrinimo metu nebebuvo vykdomos. 2024 m. rugpjūčio 12 d. iš atostogų buvo grįžusios dvi užimtumo specialistės. Jos neturėjo informacijos apie tai, ar artimiausiu metu gyventojams (-oms) planuojamos kokios nors išvykos, renginiai nes, pasak jų, atsakinga socialinė darbuotoja atostogauja.

Kalbinti (-os) gyventojai (-os) patvirtino, kad pastaruoju metu užimtumo Globos namuose jiems (joms) labai trūksta. Kai kurių patikrinimo metu tikrintų nuo Globos namų pagrindinio filialo nutolusių filialų gyventojų individualiuose socialinės globos planuose (toliau – Individualūs planai, Individualus planas) buvo nurodyta, kad gyventojas neturi pagalbos poreikio planuojant jo laisvalaikio, užimtumo ir kultūrinę veiklą (jis šioje srityje savarankiškas), ir jokia papildoma informacija šiuo klausimu nepateikta. Taigi, kaip ir 2020 m. Globos namuose atlikto patikrinimo metu (Ataskaitos 7.2.6 p.), ne visų gyventojų Individualiuose planuose detalizuojamos gyventojams teikiamos paslaugos ir priemonės, kuriomis būtų siekiama savarankiškesnių gyventojų motyvavimo užsiimti įvairesne veikla, jų skatinimo priemonės, užimtumo ir laisvalaikio organizavimo konkrečiam gyventojui paslaugų turinys.

Gyventojų užimtumo grafike numatyta, kad nuo Globos namų pagrindinio filialo nutolusių filialų gyventojų užimtumu rūpinasi juose dirbantys (-ios) socialiniai (-ės) darbuotojai (-os), socialinio darbuotojo padėjėjai (-os). Patikrinimo metu nuo Globos namų pagrindinio filialo nutolusiuose filialuose dirbę (-usios) darbuotojai (-os) informavo, kad Užimtumo centre dirbantys (-ios) darbuotojai (-os) šiuose filialuose užimtumo neveda, su jų darbuotojais (-omis) nebendradarbiauja, tačiau kartais šių filialų gyventojai (-os) būna vežami (-os) į įstaigos Užimtumo centrą.

Patikrinimo metu nustatyta, kad Užimtumo centre 2024 m. rugpjūčio 13 d. lankėsi 4 Rubikių filialo gyventojai ir 7 Šlavėnų grupinio gyvenimo namų gyventojai, o 2024 m. rugpjūčio 14 d. – 4 Debeikių filialo gyventojai. Kalvelių filialo darbuotoja informavo, kad šio filialo gyventojams buvo pasiūlyta vykti į Užimtumo centrą, tačiau jie atsisakė dėl per ankstyvo laiko, tačiau pasiteiravus, ar būtų įmanoma gyventojams sudaryti jiems patogų vykimo į Užimtumo centrą grafiką, ši darbuotoja tokio poreikio sakėsi neišžvelgianti. Leliūnų filialo darbuotoja nurodė, kad šio filialo niekas neinformavo apie tai, kad užimtumo specialistės jau grįžo iš atostogų ir gyventojai turi galimybę apsilankyti Užimtumo centre.

Užimtumo darbuotojos nurodė, kad gyventojai iš atitinkamų filialų į Užimtumo centrą vežami vieną kartą per savaitę 2 valandoms (nuo 8:30 val. iki 11:30 val.). Taigi, užimtumo ir

laisvalaikio organizavimas nuo Globos namų pagrindinio filialo nutolusių filialų gyventojams (-oms) nuo 2020 m. nebuvo patobulintas, nes pakartotinio patikrinimo metu buvo nustatytos tos pačios aplinkybės, kurios nurodytos Ataskaitos 7.2.26 papunktyje.

Visų nuo Globos namų pagrindinio filialo nutolusių filialų gyventojai (-os) pasakojo, kad pagrindinis jų užsiėmimas kiekvieną dieną – aplinkos tvarkymo darbai, daržų tvarkymas, gyvenamųjų kambarių ir kitų patalpų valymas, pagalba virtuvėje ir kiti buities darbai. Laisvalaikiu dauguma kalbintų gyventojų pripažino žiūrintis (-ios) televizorių, spalvinantys (-ios) paveikslėlius, dėlioiantys (-ios) dėliones ar vaikščiojantys (-ios) lauke, tačiau įvairesnėmis veiklomis jie (jos) neužsiima, o į išvykas vyksta retai. Keletas gyventojų nurodė, kad socialinei darbuotojai atostogaujant, Užimtumo centro darbuotojai į nuo Globos namų pagrindinio filialo nutolusius filialus pas gyventojus (-as) neatvyksta ir tuo metu gyventojų užimtumas būna labai ribotas. Muzikos užsiėmimus vedusiai darbuotojai išėjus iš darbo, sustojo ir Debeikių filialo gyventojų folklorinio ansamblio veikla. Keletas nuo Globos namų pagrindinio filialo nutolusių filialų gyventojų taip pat skundėsi tuo, kad jiems nesudarytos sąlygos nuolat (bent kelis sykius per savaitę) sportuoti Globos namų ar kitoje sporto salėje.

2.6. Užtikrinti, kad visi įstaigos gyventojai būtų aktyviai įtraukiami sudarant bei tikslinant jų Individualius planus, taip pat priimant jų gyvenimą, laisvalaikį ir priežiūrą veikiančius sprendimus siekiant, kad būtų organizuojamas jų individualius poreikius atitinkantis užimtumas ir į socialinių įgūdžių stiprinimą orientuotos veiklos (Ataskaitos 12.45 p.).

Pažymėtina, kad Aprašo 4 priedo 3.1 ir 3.2 papunkčiuose nurodyta, kad Individualus planas turi būti peržiūrimas ir tikslinamas ne rečiau kaip 1 kartą per metus, o atsiradus naujoms, su asmens sveikatos būkle ar naujais asmens poreikiais bei įgūdžiais susijusioms aplinkybėms, iškart po šių aplinkybių atsiradimo, o peržiūrėtame ir patikslintame Individualiame plane turi būti pateikti ir įvertinti socialinės globos teikimo laikotarpiu pasiekti rezultatai, įvertinti asmens paslaugų poreikių pokyčiai bei numatytos naujos priemonės, susijusios su šių poreikių tenkinimu.

Pakartotinio patikrinimo metu nustatyta, kad ne visų gyventojų socialinėse bylose buvo įsegtos konkrečių poreikių vertinimo formos ir Individualūs planai, kurie būtų sudaryti praėjus metams ar anksčiau po paskutinio tokio dokumento sudarymo datos. Be to, Globos namų Kalvelių filiale tikrintose socialinėse bylose paskutinio atlikto gyventojų poreikių vertinimo ir Individualaus plano sudarymo data siekė 2022 m., todėl darytina prielaida, kad kai kurių Globos namų gyventojų poreikius pervertinti ir atnaujinti jų Individualius planus pagal aktualią jų situaciją vėluojama.

Asmens konkrečių poreikių vertinimo bei individualaus socialinės globos plano sudarymo, papildymo ir peržiūrėjimo tvarkos aprašo, patvirtinto Globos namų direktoriaus 2021 m. kovo 10 d. įsakymu Nr. (1.2-1)-22, 9 ir 25 punktuose numatyta, kad kartu su kitais asmenimis gyventojas (-a) dalyvauja vertinant jo (jos) poreikius ir sudarant bei peržiūrint jo (jos) Individualų planą. Viena iš šio aprašo 15 punkte įvardintų gyventojų (-os) poreikių vertinimo sričių – gyventojų (-os) laisvalaikis, užimtumas ir kultūrinė veikla. Pagal šio aprašo 22 punktą, užpildytą Individualų planą turi pasirašyti už plano sudarymą atsakingi asmenys, dalyvavę rengiant Individualų planą, taip pat turi būti žyma apie paties asmens ir jo globėjo, rūpintojo, kitų šeimos narių ar artimųjų giminaičių (jeigu gyventojas (-a) juos turi) dalyvavimą / nedalyvavimą sudarant, peržiūrint ir tikslinant Individualų planą.

Patikrinimo metu nustatyta, kad, kaip ir 2020 m. atlikto patikrinimo metu (Ataskaitos 7.2.4 p.), ne visų gyventojų socialinėse bylose įsegtose užpildytose konkrečių poreikių vertinimo formose ir Individualiuose planuose buvo paties (-ios) gyventojų (-os) ar jo (jos) globėjo (-os), rūpintojo (-os), šeimos narių ar kitų artimųjų parašai, patvirtinantys šių asmenų dalyvavimą vertinant gyventojų poreikius ir sudarant Individualų planą bei susipažinimą su šiais dokumentais. Be to, ne

visuose šiuose dokumentuose buvo už jų sudarymą atsakingų asmenų, dalyvavusių juos rengiant, parašai.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad minėtu Globos namų direktoriaus įsakymu patvirtinta Individualaus darbinės veiklos plano forma, kuri pagal poreikį taip pat gali būti segama į gyventojų socialinę bylą. Vis dėlto, nė vienoje iš patikrinimo metu tikrintų bylų ši forma nebuvo užpildyta. Dauguma kalbintų socialinių darbuotojų negalėjo atsakyti, kas atsakingas už šios formos pildymą ir kam ji yra skirta, o kelių darbuotojų teigimu, už tai turėtų būti atsakingi užimtumo specialistai, nors tai niekur ir neapibrėžta. Sudarant Individualius planus kartais dalyvauja socialinė darbuotoja užimtumui ir kai kuriuose iš pakartotinio patikrinimo metu peržiūrėtų Individualių planų buvo tai patvirtinantis šios darbuotojos parašas. Tačiau užimtumo specialistės nurodė, kad jos (individualios priežiūros darbuotojos užimtumui) neįtraukiamos į gyventojų poreikių vertinimo ir jų Individualių planų sudarymo procesą bei su gyventojų Individualiais planais nėra susipažinusios.

2.7. Užtikrinti, kad būtų dažniau organizuojamas užimtumas bei į individualius poreikius ir socialinių įgūdžių stiprinimą orientuotos veiklos mažiau savarankiškiems gyventojams ir gyventojams, kurie negali pakilti iš lovos dėl sveikatos būklės (Ataskaitos 12.46 ir 12.48 p.).

Darbuotojų teigimu, mažiau savarankiškiems (-oms) ir sunkiau judantiems (-ioms) gyventojams (-oms) užimtumas būna organizuojamas įstaigos aktų salėje. Patikrinimo metu ant aktų salės durų buvo pateikta informacija, kad atsakinga individualios priežiūros darbuotoja šiems (-oms) gyventojams (-oms) užimtumą organizuoja pirmadieniais–ketvirtadieniais nuo 14 iki 15 val., o penktadieniais šioje salėje vyksta diskoteka. Taip pat pirmadieniais ir ketvirtadieniais nuo 10 iki 11 val. kita individualios priežiūros darbuotoja šioje patalpoje mažiau savarankiškiems (-oms) gyventojams (-oms) veda muzikinį užimtumą. Vis dėlto patikrinimo metu ši salė buvo užrakinta ir minėtomis valandomis užimtumas joje nebuvo vykdomas. Patikrinimo metu nepastebėta, kad šiems (-oms) gyventojams (-oms) būtų vykdomas prasmingas užimtumas, dauguma jų laiką leido savo kambariuose gulėdami (-os) lovoje, korpusų fojė žiūrėdami (-os) televizorių arba lauke sėdėdami (-os) ant suoliuko.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad patikrinimo metu tikrintuose Individualiuose planuose buvo įrašų apie tai, kad gyventojai (-os) neįsitraukia į užimtumo veiklas ir laiką leidžia pasyviai, tačiau pokytis naujai sudaromuose Individualiuose planuose nefiksuojamas ir papildomos priemonės siekiant gerinti situaciją juose nebuvo nurodytos. Pavyzdžiui, vienos mažiau savarankiškų gyventojų 2024 m. sudarytame Individualiame plane buvo nurodyta, kad gyventoja laiką leidžia savo kambaryje gulėdama lovoje, noro dalyvauti renginiuose neišreiškia, jai trūksta motyvacijos, todėl reikalinga pagalba įsitraukti į bendras veiklas. Pastebėtina tai, kad 2021 m., 2022 m. ir 2023 m. sudarytuose šios gyventojos Individualiuose planuose ši pastaba buvo nurodyta identišškai, taigi joks pokytis motyvuojant gyventoją rinktis prasmingesnę laisvalaikį ir įsitraukti į vykdomas užimtumo veiklas nepasiektas, kokių priemonių imtasi siekiant padėti šiai gyventojai planuojant užimtumą, taip pat nedetalizuota.

2.8. Užtikrinti, kad visuose įstaigos filialuose gyventojams lengvai prieinamuose informaciniuose stenduose būtų pakabinta aktuali, tiksli ir gyventojams aiški informacija apie užimtumo veiklas bei jų grafikai (Ataskaitos 12.49 p.).

Užimtumo centre, pagrindinio Globos namų filialo korpusuose ir kituose Globos namų filialuose esančiose informacinėse lentose buvo skelbiamas gyventojų užimtumo tvarkaraštis, kuriame išvardintos užimtumo veiklos, už jų organizavimą atsakingi (-os) darbuotojai (-os), jų laikas ir vieta. Vis dėlto daugelis šiame užimtumo tvarkaraštyje nurodytų veiklų (vilnos vėlimo darbai,

darbų iš siūlų būrelis, muzikinis užimtumas, darbų iš laminato būrelis, folkloro ansamblis) patikrinimo metu nebebuvo vykdomos, nes už jas atsakinga darbuotoja maždaug prieš mėnesį (iki pakartotinio patikrinimo datos) išėjo iš darbo, o likusios veiklos buvo laikinai nevykdomos, nes visi užimtumo specialistai tris savaites atostogavo. Pažymėtina, kad užimtumo tvarkaraštis direktoriaus įsakymu nebuvo atnaujintas ir niekur nebuvo gyventojams prieinamos informacijos apie tai, kad Užimtumo centre dirbantys darbuotojai atostogauja, nuo kada ir kokios veiklos gyventojams bus organizuojamos artimiausiu metu.

Informacija apie Užimtumo centre vykdomus užsiėmimus ir jų laiką taip pat buvo paskelbta ant Užsiėmimo centro užimtumo patalpų durų, tačiau ji pakartotinio patikrinimo metu taip pat nebuvo atnaujinta, užimtumas nurodytu laiku jose nevyko.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad vienas kalbintų gyventojų, neseniai atvykusių į įstaigą, nežinojo, koks užimtumas yra prieinamas Globos namuose. Jis teigė, kad Užimtumo centras buvo užrakintas, niekas jam nepaaiškino, koks užimtumas planuojamas artimiausiu metu ir kokios jo galimybės įsitraukti, tad laisvalaikį paprastai leidžia įstaigos gyvenamosiose ir bendrojo naudojimo patalpose vienas.

Dar viena kalbinta gyventoja pasakojo, kad beveik nemoka skaityti, bet labai norėtų išmokti. Šiai gyventojai socialinė darbuotoja parūpino skaitymo ir rašymo pratybų sąsiuvinį ir padėjo jį pildyti, tačiau, kai sąsiuvinis buvo užpildytas, naujų mokymosi priemonių ši gyventoja teigė negavusi. Kiti (-os) kalbinti (-os) gyventojai (-os) pasakojo, kad mėgsta skaityti, bet knygas perkasi patys (-ios), nes nežino, kaip patekti į viešąją biblioteką, o mėgstantys (-ios) megzti – patys (-ios) perkasi mezgimo priemones.

3. Papildomi pastebėjimai

3.1. Gyventojų tarybos nuostatų, patvirtintų Globos namų direktoriaus 2015 m. sausio 14 d. įsakymu Nr. (1.2.-1)-17, (toliau – Gyventojų tarybos nuostatai) 11 punkte numatyta, kad gyventojų tarybos susirinkimai vyksta ne rečiau kaip vieną kartą per ketvirtį, esant reikalui, susirinkimai šaukiami ir dažniau. Nors nustatytas gyventojų tarybos susirinkimų dažnumas yra gana retas⁵, tačiau peržiūrėti 2023–2024 metų gyventojų tarybos posėdžių protokolai rodo, kad pertraukos tarp posėdžių būna ilgesnės nei trys mėnesiai (pavyzdžiui, 2023 m. spalio 3 d. posėdis vyko praėjus beveik 5 mėnesiams nuo prieš tai vykusio posėdžio, o kitas posėdis vyko 2024 m. kovo 7 d. – taigi ir vėl praėjus 5 mėnesiams nuo paskutinio posėdžio. Per 2024 m. gegužės 16 d. posėdį – paskutinį, organizuotą iki patikrinimo, – nuspręsta „(k)itą gyventojų tarybos posėdį organizuoti rugsėjo mėn.“).

3.2. Pakartotinio patikrinimo metu Globos namų pagrindinio filialo II ir III korpusuose laiptai į antrus korpusų aukštus buvo gana statūs, tačiau II korpuse laiptų pirmosios ir paskutinės pakopos žymėjimas reljefinėmis ir ryškiomis juostomis buvo apsitrynęs, todėl neryškus, o III korpuse laiptai minėtomis juostomis buvo nepažymėti. I korpuso laiptų pakopas ir slenksčius žyminčios juostos pakartotinio patikrinimo metu buvo atnaujinamos. Kalvelių ir Rubikių filialuose laiptai į filialų antrus aukštus reljefinėmis ryškių spalvų juostomis nebuvo pažymėti.

3.3. Darbuotojai (-os) paminėjo, kad jei teismo sprendimuose, kuriais gyventojas (-a) yra pripažįstamas (-a) neveiksnium (-ia) ar ribotai veiksnium (-ia) tam tikroje ar tam tikrose srityse, nėra aiškiai įvardinta, kad asmeniui yra paliekamas veiksnumas pilietinių teisių srityje (teisė dalyvauti rinkimuose), tuomet įstaigos darbuotojai (-os) laiko, kad konkretus asmuo neturi teisės balsuoti, ir

⁵ Pavyzdžiui, Macikų socialinės globos namuose ir Prūdiškių socialinės globos namuose gyventojų tarybos susirinkimai organizuojami kas mėnesį.

tokiems įstaigos gyventojams (-oms) tokia teisė nėra užtikrinama. Pastebėtina, kad tokia teismo sprendimų interpretacija yra neteisinga. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso (toliau – CK) 2.10 straipsnio 5 dalyje nurodoma, kad neveiksniu tam tikroje srityje pripažintam asmeniui teisės aktuose nustatytos neveiksnumo teisinės pasekmės atsiranda tik toje srityje, ir atitinkamai CK 2.11 straipsnio 7 dalyje įvardinama, kad ribotai veiksniumi tam tikroje srityje pripažintam asmeniui teisės aktuose nustatytos riboto veiksniumo teisinės pasekmės atsiranda tik toje srityje. Todėl asmuo pripažįstamas neveiksniu ar jo veiksnumas yra ribojamas tik tose srityse, kurios yra teismo aiškiai įvardintos, o tose srityse, kurios teismo sprendime nėra minimos, asmuo turi būti laikomas veiksniumi.

4. Seimo kontrolierės baigiamosios pastabos ir rekomendacijos Globos namų direktoriui

Apibendrinant pakartotinio patikrinimo metu nustatytas aplinkybes pastebėtina, kad dalis Ataskaitoje pateiktų rekomendacijų ir Rekomendacijų įgyvendinimo plane nurodytų priemonių įstaigoje buvo įgyvendinta ir tam tikrose srityse buvo pasiektas teigiamas pokytis.

Įstaiga ėmėsi atitinkamų priemonių dėl gyventojų judėjimo laisvės ir aplinkos prieinamumo užtikrinimo: globos namuose savarankiškesniems (-ėms) gyventojams (-oms) buvo užtikrinta galimybė laisvai judėti po įstaigos teritoriją ir už jos ribų, o apie šią galimybę gyventojai (-os) buvo tinkamai informuoti (-os); įstaigos vidiniuose teisės aktuose buvo apibrėžta gyventojų apgyvendinimo įstaigos filialuose tvarka; gyventojams (-oms) buvo užtikrinta galimybė tiesiogiai bendrauti su Globos namų administracija; Rubikių ir Šlavėnų filialuose buvo įrengti informaciniai stendai.

Taip pat pasiekta teigiamų pokyčių siekiant užtikrinti gyventojų teisę į privatumą: gyventojų kambariuose pakabintos užuolaidos (arba įrengti roletai), visose higienos patalpose įstatytos durys su galimybe užsiraikinti iš vidaus, nupirkta po vieną širmą nutolusiuose filialuose, kuriuose ankstesnio patikrinimo metu širmų apskritai nebuvo. Savarankiškumo užtikrinimo srityje pastebėtina, kad įstaiga įgyvendino rekomendaciją dėl gyventojų drabužių individualizavimo, sudarė galimybes gyventojams apsipirkti patiems ar su darbuotojų pagalba, suteikė galimybes gyventojams, atsižvelgus į jų savarankiškumą, saugiai laikyti mokėjimo korteles.

Vis dėlto, įvertinus pakartotinio patikrinimo metu nustatytas aplinkybes, buvo nustatyta šioje ataskaitoje apžvelgtų susirūpinimą keliančių trūkumų, galinčių lemti gyventojų privatumo, savarankiškumo skatinimo ir ugdymo, fizinio suvaržymo priemonių taikymo ir užimtumo užtikrinimo pažeidimus. Šie nustatyti Ataskaitoje pateiktų rekomendacijų įgyvendinimo trūkumai lemia poreikį imtis papildomų veiksmų, kad būtų išvengta pagal Konvenciją prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą draudžiamo žmogaus orumą žeminančio elgesio rizikos.

Atsižvelgdama į tai ir vadovaudamasi Įstatymo 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu, Seimo kontrolierė Globos namų direktoriui rekomenduoja:

4.1. užtikrinti, kad Globos namų filialų gyventojai (-os), kaip numato nacionaliniai teisės aktai, galėtų savarankiškai, nenaudodami (-os) jokių papildomų priemonių, išskyrus asmenines, naudotis įstaigoje ir įstaigos filialuose įrengtais liftais ir keltuvais;

4.2. imtis priemonių, kad įstaigos personalas būtų aprūpintas gyventojų kėlimo ir (ar) perkėlimo pagalbėmis priemonėmis ar keltuvais, esant poreikiui kreiptis į Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministeriją dėl reikiamo finansavimo šios rekomendacijos įgyvendinimui;

4.3. imtis priemonių, kad visų Globos namų filialų vidinių (filialo viduje esančių) laiptų pirmos ir paskutinės pakopos būtų pažymėtos ryškėmis juostomis, esant poreikiui taip pat atnaujinti nusitrynusias ryškias juostas;

4.4. imtis priemonių, kad aptrupėjęs pandusas į Globos namų pagrindinio filialo I korpuso pirmo aukšto lauko verandą iš kiemo pusės būtų sutvarkytas ir savarankiškai prieinamas asmenims su judėjimo negalia;

4.5. imtis priemonių, kad Globos namų pagrindinio filialo koridoriuje, jungiančiame III korpusą su valgykla, buvęs pandusas būtų platesnis ir būtų įrengti turėklai iš abiejų pusių;

4.6. užtikrinti, kad Globos namų pagrindinio filialo sporto salės pandusai būtų savarankiškai prieinami asmenims su judėjimo negalia;

4.7. imtis priemonių, kad prie Rubikių filialo pagrindinio įėjimo panduso būtų pritvirtinti turėklai;

4.8. imtis priemonių, kad Globos namų pagrindinio filialo I ir II korpuso gyventojai (-os), kurie (-ios) dėl sveikatos būklės gali būti transportuojami (-os) tik lovoje, būtų perkelti (-oa) į šių korpusų pirmus aukštus dėl priešgaisrinės saugos priežasčių;

4.9. imtis priemonių, kad Globos namų pagrindinio filialo intensyvios slaugos korpusų gyventojai (-os), kurie (-ios) gali būti transportuojami (-os) tik lovoje, būtų reguliariai išvežami (-os) į lauką, o išvežimo į lauką faktai būtų fiksuojami;

4.10. užtikrinti, kad Globos namų visuose filialuose esantys slenksčiai būtų panaikinti, arba, nesant galimybės jų panaikinti, jie būtų pritaikyti asmenų su judėjimo negalia poreikiams;

4.11. imtis priemonių, kad asmenų su judėjimo ir (arba) regos negalia poreikius atitinkantys turėklai būtų įrengti per visą koridoriaus ilgį visame Globos namų pagrindinio filialo IV korpuse, taip pat Kalvelių, Leliūnų, Rubikių ir Debeikių filialuose;

4.12. imtis priemonių, kad visuose Globos namų pagrindinio filialo korpusuose ir nutolusiuose filialuose gyvenamųjų kambarių ir higienos patalpų elektros jungikliai būtų asmenims su negalia pasiekiamame aukštyje ir gyvenamųjų kambarių viduje, esant poreikiui kreiptis į Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją dėl reikiamo finansavimo šios rekomendacijos įgyvendinimui;

4.13. imtis priemonių, kad visos Globos namų filialų higienos patalpos būtų pritaikytos asmenų su judėjimo negalia poreikiams – visose patalpose įrengti ranktūriai, panaikinti ar pritaikyti slenksčiai, o higienos patalpos, skirtos tik asmenims su judėjimo negalia ir pažymėtos skiriamuoju ženklu, nebūtų naudojamos buitės priemonės laikyti ar užkrautos buitinės technikos prietaisais ir visada būtų savarankiškai prieinamos asmenims su judėjimo negalia;

4.14. imtis priemonių, kad Debeikių, Kalvelių ir Leliūnų filialuose įėjimus į bendrąsias valgymo erdves apsunkinantys slenksčiai būtų panaikinti arba pritaikyti asmenims su judėjimo negalia;

4.15. užtikrinti, kad PKS būtų įrengta ir veiktų visų Globos namų filialų gyvenamuosiuose kambariuose, higienos patalpose, valgymo erdvėse ir kitose bendrojo naudojimo patalpose, esant poreikiui kreiptis į Socialinės apsaugos ir darbo ministeriją dėl reikiamo finansavimo šios rekomendacijos įgyvendinimui;

4.16. imtis priemonių, kad įėjimą į Globos namų pagrindiniame filiale buvusią bendrojo naudojimo patalpą, kurioje yra bendrojo naudojimo kompiuteris, apsunkinantys slenksčiai būtų panaikinti arba pritaikyti asmenims su judėjimo negalia;

4.17. užtikrinti, kad visuose Globos namų filialuose būtų įrengtos asmenims su judėjimo negalia pritaikytos vietos, kuriose gyventojai (-os) galėtų savarankiškai naudotis internetu;

4.18. imtis priemonių, kad Globos namų vidaus teisės aktai, kurie yra aktualūs gyventojams (-oms), būtų parengti lengvai suprantama kalba;

4.19. imtis priemonių, kad Globos namų filialuose informacinėse lentose skelbiama informacija būtų pateikta lengvai suprantama kalba (plačiau apie informacijos rengimą lengvai suprantama kalba: <https://www.labiblioteka.lt/kompetenciju-centras/lengvai-suprantama-kalba-easy-to-read/513>) ir išdėstyta tvarkingai, t. y. aiškiai matoma, neužstota kitos informacijos ar gyventojų rankdarbių, ir asmenims su judėjimo negalia pasiekiamame aukštyje, o esant poreikiui, pasikonsultavus su gyventojais (-omis), šalia įrengti kitą informacinę lentą, ant kurios būtų kabinami gyventojų rankdarbiai;

4.20. imtis priemonių, kad Globos namų filialuose ant informacinių lentų pritvirtintos vaizdą didinančios plokštės būtų atnaujintos;

4.21. užtikrinti, kad visų Globos namų filialų gyventojai (-os) turėtų galimybę kasdien susipažinti su aktualių valgiaraščių, pateiktu lengvai suprantama kalba – į informacijos pateikimą integruojant paveikslėlius, didelį šriftą, supaprastintą ir lengvai suprantamą valgymo laiko pateikimo būdą;

4.22. užtikrinti, kad visuose įstaigos filialuose įrengtos skundų ir pageidavimų dėžutės būtų savarankiškai prieinamos asmenims su judėjimo negalia, jos būtų pakabintos gyventojų anonimiškumą užtikrinančiose vietose, taip pat užtikrinti, kad gyventojams reguliariai būtų primenama apie šių dėžučių paskirtį ir jų buvimo vietą;

4.23. Globos namų darbuotojams (-oms) reguliariai priminti apie taisykles, susijusias su gyventojų teise į privatumą, įskaitant tai, kad Globos namų darbuotojai (-os) į gyvenamuosius kambarius įeiti tik pasibeldę (-usios), siekti, kad šių taisyklių būtų laikomasi;

4.24. užtikrinti, kad į Kalvelių filialo pastato antrame aukšte esantį sandėlį darbuotojai (-os) patektų ne per gyventojų kambarį;

4.25. užtikrinti, kad Globos namų pagrindinio filialo slaugos skyriuje būtų pakankamai širmų ir jos visuomet būtų naudojamos atliekant asmens higienos procedūras gyventojų kambariuose, o Globos namų Kalvelių filiale širma būtų laikoma lengvai pasiekiamoje vietoje;

4.26. užtikrinti, kad visiems (-oms) gyventojams (-oms), atsižvelgiant į jų savarankiškumą, būtų sudaroma galimybė saugiai laikyti savo daiktus rakinamoje spintelėje (spintoje);

4.27. užtikrinti, kad visų gyvenamųjų bei higienos patalpų visose duryse įrengti užraktai garantuoti ne tik gyventojų privatumą, bet ir galimybę prireikus (pvz., nelaimingo įvykio atveju) darbuotojams (-oms) patekti į patalpą;

4.28. užtikrinti, kad visiems (-oms) gyventojams (-oms), atsižvelgiant į jų savarankiškumą, būtų suteikti raktai, suteikiantys galimybę užrakinti savo gyvenamąsias patalpas išeinant iš jų;

4.29. užtikrinti, kad Globos namų pagrindinio filialo I korpuso antro aukšto higienos patalpoje būtų įrengtos neperregimos dušo kabinų pertvaros ir durys;

4.30. imtis priemonių, kad Globos namų nutolusių filialų gyventojams (-oms) būtų sudarytos sąlygos privačiai ir nekliudomai bendrauti su lankytojais (-omis), taip pat skatinti darbuotojus (-as) tarpininkauti padedant gyventojams (-oms) atkurti nutrūkusius ryšius su šeimos nariais, artimaisiais giminaičiais, draugais ir pažįstamais;

4.31. integruoti su privatumo užtikrinimu susijusias nuostatas (kurios nebuvo numatytos panaikinus Privatumo laikymosi taisykles) į kitus vidaus dokumentus ar tvarkas arba patvirtinti naujas Privatumo užtikrinimo taisykles, šias nuostatas taip pat parengti gyventojams (-oms) lengvai suprantama kalba ir užtikrinti gyventojų bei darbuotojų supažindinimą su jomis;

4.32. užtikrinti, kad būtų reguliariai gilinamos darbuotojų ir gyventojų žinios apie privatumą;

4.33. imtis priemonių išsiaiškinti, kodėl didelė gyventojų dalis yra nepatenkinta maisto kokybe (pavyzdžiui, apklausiant visus (-as) Globos namų gyventojus (-as)), ir ieškoti būdų, kaip spręsti šią problemą;

4.34. grįžti prie praktikos, kai darbuotojai (-os) reguliariai apklausdavo gyventojus (-as) dėl maisto kokybės ir savo pastebėjimus užrašydavo į sąsiuvinį „Pageidavimų knyga dėl maisto produktų / patiekalų asortimento“;

4.35. užtikrinti, kad visų Globos namų filialų gyventojams (-oms) būtų sudarytos sąlygos įvairiais būdais gaminti maistą savo poreikiams tam įrengtose virtuvėlėse (t. y. kepti, virti ir t. t.);

4.36. užtikrinti, kad pagrindinio filialo III korpuso I aukšto virtuvėlė būtų tinkamai tvarkoma;

4.37. užtikrinti, kad valgio metu visų Globos namų filialų gyventojai (-os) turėtų galimybę naudotis visais stalo įrankiais (šaukštu, šakute, peiliu);

4.38. imtis priemonių, kad gyventojai (-os) valgio metu būtų skatinami (-os) naudotis visais stalo įrankiais (šaukštu, šakute, peiliu);

4.39. imtis proaktyvių priemonių gyventojus (-as) skatinant skalbti drabužius savarankiškai;

4.40. imtis priemonių, kad gyventojų gyvenamųjų patalpų aplinka būtų artima namų aplinkai, skatinti gyventojus (-as) jaukiai įsikurti bei individualizuoti gyvenamąsias erdves;

4.41. imtis priemonių, kad visiems (-oms) to pageidaujantiems (-ioms) gyventojams (-oms) būtų organizuojami kompiuterinio raštingumo mokymai ir būtų užtikrinta galimybė pagal poreikį naudotis bendrojo naudojimosi kompiuteriais įstaigoje;

4.42. užtikrinti, kad už užimtumo ir laisvalaikio organizavimą atsakingų darbuotojų atostogos ir šių darbuotojų pavadavimas būtų planuojamas taip, jog gyventojams (-oms) užimtumo veiklos būtų vykdomos nuolat ir į Užimtumo centrą gyventojai (-os) galėtų patekti bei pageidaujamosiomis veiklomis ten užsiimti kiekvieną metų darbo dieną;

4.43. imtis priemonių, kad nuo Globos namų pagrindinio filialo nutolusių filialų gyventojai (-os) būtų dažniau vežami (-os) į Užimtumo centrą, kad už užimtumą atsakingi (-os) darbuotojai (-os) šiuose filialuose užimtumą organizuotų bei vestų ir tuomet, kai už šią funkciją atsakingo (-os) socialinio (-ės) darbuotojo (-os) nėra darbo vietoje;

4.44. visuose įstaigos filialuose gyvenančius asmenis aktyviau motyvuoti ir skatinti užsiimti įvairesne, jų gebėjimus ir pomėgius atitinkančia veikla, lankytis Užimtumo centre, sudaryti galimybes dažniau dalyvauti įvairiose tobulinimo programose, pramoginėje, užimtumo veikloje ir renginiuose;

4.45. siekiant, kad būtų organizuojamas gyventojų individualius poreikius atitinkantis užimtumas ir į socialinių įgūdžių stiprinimą orientuotos veiklos, užtikrinti, kad visi (-os) gyventojai (-os) ir (ar) jų globėjai (-os), rūpintojai (-os), šeimos nariai ar kiti artimieji būtų aktyviai įtraukiami vertinant gyventojų poreikius ir sudarant ir tikslinant jų Individualius planus, taip pat kad atitinkamuose dokumentuose (į socialines bylas segamose užpildytose formose) būtų tai patvirtinantys minėtų asmenų, taip pat už poreikių vertinimą ir dokumentų pildymą atsakingų darbuotojų parašai;

4.46. užtikrinti, kad gyventojų poreikių vertinimo ir jų Individualių planų sudarymo procese dalyvautų bent vienas užimtumo specialistas, kad šie specialistai būtų supažindinti su gyventojų individualiais užimtumo, laisvalaikio ir kultūrinės veiklos poreikiais, kad Užimtumo centro darbuotojai (-os) bendradarbiautų su visų Globos namų filialų socialiniais darbuotojais (-omis) planuojant ir vykdant gyventojų užimtumą;

4.47. užtikrinti, kad būtų dažniau organizuojamas užimtumas bei į individualius poreikius ir socialinių įgūdžių stiprinimą orientuotos veiklos mažiau savarankiškiems (-oms) gyventojams (-oms), kurie (-os) negali pakilti iš lovos dėl sveikatos būklės, kad jie (jos) būtų išvežami (-os) į lauką;

4.48. užtikrinti, kad visuose įstaigos filialuose gyventojams (-oms) lengvai prieinamuose informaciniuose stenduose, taip pat Užimtumo centre būtų skelbiama aktuali ir gyventojų neklaidinanti informacija apie užimtumo veiklas ir jų tvarkaraštį, o šiai informacijai pasikeitus, ji būtų nedelsiant atnaujinta;

4.49. užtikrinti, kad visi (-os) to pageidaujantys (-ios) gyventojai (-os), įskaitant gyvenančius (-ias) nuo Globos namų pagrindinio filialo nutolusiuose filialuose, turėtų galimybę reguliariai ir ne rečiau kaip bent kelis kartus per savaitę sportuoti įstaigos arba kitoje tinkamai įrengtoje sporto salėje;

4.50. užtikrinti, kad individualia veikla užsiimantiems (-ioms) ar pageidaujantiems (-ioms) užsiimti gyventojams (-oms) pagal įstaigos galimybes būtų parūpintos jų veiklai vykdyti reikalingos priemonės, pavyzdžiui, mezgimo priemonės, knygos, kanceliarinės priemonės, mokymosi vadovėliai, bei suteikta reikalinga pagalba, pavyzdžiui, transportavimas ir (ar) palyda iki viešosios bibliotekos;

4.51. užtikrinti, kad patalpų, kuriose anksčiau buvo įrengtas intensyvaus stebėjimo kambarys, duryse nebūtų užrakto, kuris leistų kambarį užrakinti iš išorės;

4.52. parengti išsamią ir teisės aktuose numatytus reikalavimus atitinkančią fizinio suvaržymo priemonių taikymo ar darbuotojų elgesio susiduriant su ribinėse situacijose esančiais (-iomis) gyventojais (-omis), kurie (-ios) gali kelti pavojų sau ar aplinkiniams, tvarką, kurioje, be kita ko, būtų aiškiai įvardinama, kurios fizinio suvaržymo priemonės įstaigoje nėra taikomos, pabrėžiant, kad, prieš taikant fizinio suvaržymo priemones asmeniui nuraminti ir apsaugoti jį nuo galimos žalos savo sveikatai ar gyvybei ir (ar) įstaigos personalą, kitus gyventojus, turi būti išnaudotos kitos prieinamos priemonės (žodiniai metodai ir kt.) ir nurodant, kas gali priimti sprendimą dėl tokių priemonių taikymo, taip pat kur tokie incidentai registruojami;

4.53. užtikrinti, kad gyventojų tarybos susirinkimai vyktų ne rečiau nei numatyta Gyventojų tarybos nuostatuose (bent 1 kartą per 3 mėnesius), įvertinant galimybę juos organizuoti ir dažniau;

4.54. užtikrinti asmenų, kurių veiksnumas teisės dalyvauti rinkimuose srityje nėra apribotas teismo sprendimu, teisę balsuoti rinkimuose.

Pagal Įstatymo 19¹ straipsnio 6 dalį, kompetentingos institucijos privalo išnagrinėti Seimo kontrolierių siūlymus (rekomendacijas), konsultuotis su Seimo kontrolieriais dėl siūlymų (rekomendacijų) galimų įgyvendinimo priemonių ir informuoti Seimo kontrolierius apie jų pateiktų siūlymų (rekomendacijų) įgyvendinimo rezultatus. Vadovaudamiesi pirmiau įvardinta Įstatymo nuostata, prašome apie šioje ataskaitoje pateiktų rekomendacijų įgyvendinimo priemones Seimo kontrolierę informuoti **iki 2024 m. gruodžio 17 d.**

Pagarbiai

Seimo kontrolierė, Įstaigos vadovė

Erika Leonaitė

Fausta Viktorija Osicnaitė, tel. (0 5) 266 8107, el. p. fausta.osicnaite@lrski.lt

Goda Jurevičiūtė, tel. (0 5) 266 8198, el. p. goda.jureviciute@lrski.lt

Greta Bylaitė, tel. (0 5) 266 8140, el. p. greta.bylaite@lrski.lt

Inga Rupšienė, tel. (0 5) 266 8151, el. p. inga.rupsiene@lrski.lt